דרשת ז' אדר

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשע"ו לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מכון מעדני מלך וויען

גליון תתקי"ב

על הטוב יזכר ידידינו

מוה״ר **הילל פישמאן** הי״ו

אשר כלכל הוצאת הקונטרס לזכות הרבים

* * *

לע״נ זקינו הר״ר **משה** ב״ר **שרגא צבי פישמאן** ע״ה

* * *

ולע״נ זקינו הר״ר **מאיר יהודה** ב״ר **דוד אהרן** גאלדשטיין ע״ה

וזוגתו מרת **לאה** ב״ר **עקיבא דוב** ע״ה

ת.נ.צ.ב.ה.

* * *

יברך ה׳ חילו ופועל ידיו ירצה,

אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד,

ויזכה לראות דורות ישרים ומבורכים מתוך רוב שמחה.

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דרשת ז' אדר

יום ד' פרשת ויקרא תשע"ו לפ"ק

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור (א-א).

וברש"י לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו-ג) וקרא זה אל זה, אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה שנאמר (במדבר כג-ד) ויקר אלקים אל בלעם (ב"ר נב-ה) ע"כ. ובבעל הטורים כתוב, אלף דויקרא זעירא, שמשה היה גדול ועניו, לא רצה לכתוב אלא 'ויקר' לשון מקרה, כאלו לא דבר הקב"ה עמו אלא בחלום כדרך שנאמר בבלעם, כאלו לא נראה לו השם אלא במקרה, ואמר לו הקב"ה לכתוב גם האל"ף, ושוב אמר לו משה מחמת רוב ענוה שלא יכתבנה אלא קטנה יותר משאר אלפי"ן שבתורה, וכתבה קטנה ע"כ.

ובילקוט ראובני (בפרשתנו אות ג') כתוב, דממותר דיו שבקולמוס, שהיה לו לכתוב אלף רבתי וכתב זעירא, מאותו המותר קרן עור פני משה (שמות לד-לה) ע"ש. ושורש הדברים הוא במדרש (שמו"ר מז-ו) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, ומהיכן נטל משה קרני ההוד וכו'. רב יהודה ב"ר נחמן בשם רבי שמעון בן לקיש אומר, עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קמעא, והעבירו על ראשו, וממנו נעשה לו קרני ההוד ע"כ.

ויש לומר דלכן הנגינה על ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, הוא מונח רביעי, כי שיעור אות זעירא היינו שהוא פחות אחד מארבעה באות הפשוט שבאותו אות (מג"א סימן לב סק"א בשם כתבי האר"י), וסיבת הקרני הוד הגיע לו בשביל שלא כתב האות אל"ף אלא אחד מארבעה, וזהו מונח רביעי, שלא השאיר מונח דיו בהאות ההוא אלא רביע, אחד מארבעה.

ובילקוט ראובני שם כתב עוד, שיור האלף זעירא, ושיור ו' זעירא של והאיש משה עניו (במדבר יב-ג), שהקטין משה מדעתו, נתעלה וישב על קרני ההוד של משה, אחד בימינו ואחד בשמאלו ע"כ. (עשרה

מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב סימן ל"ה-ל"ו). והיינו שחוץ מהאלף זעירא שבויקרא, הקטין גם האות ו' של והאיש משה עניו. ובאור החיים הק' (שמות לד-כט) כתב קצת באופן אחר, שכשאמר ה' לכתוב והאיש משה עניו, לא כתב אלא ענו חסרה יו"ד, ונשתייר בקולמוס קמעא, הוא אות יו"ד שהיה צריך לכתוב, וממנה זכה לקרני הוד ע"ש.

ובבעל הטורים כתב לרמז, בסמיכות הפרשיות, שלעיל כתוב (שמות מ-לח) ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל, וסמיך ליה ויקרא אל משה, לומר שמתוך שקרא לו ודבר עמו היו פניו בוערות כאש (פסי"ר פרק ה יא) ע"כ. ולפי מה שנתבאר יש להמתיק, דבשביל שמשה כתב ויקרא באלף זעירא, ונשאר לו דיו בקולמוס, מזה זכה שקרן עור פניו, והיו בוערות כאש. אך אכתי יפלא, הלא דיו שחורה היא ואין בה אור כלל, ואיך יאירו פני משה במה שהעבירו עליו המותר של דיו.

משה רבינו על ידי גודל ענותנותו האיר עליו אור ה'

ובפשוטו הכוונה היא, כי הנה האיש משה גדול מאוד, עד שלא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד-י), ולא זכה אדם מימות עולם להגיע למדריגתו, ולעומת זה במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו, שבמדת הענוה ושפלות רוחו גם כן לא היה כמותו, והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב-ג), ושני הדברים הללו עולים בקנה אחת, דלפי גודל השגת האדם משיג ביותר גדולת הבורא, ומזה בא להכיר יותר שפלותו. וכמאמרם (בבא מציעא פה.) אסתירא בלגינא קיש קיש קריא [סלע אחד בלגינא מתקשקש ומשמיע קול, ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול] ע"ש. וכיון שנתעלה משה ברום המעלה, על כן ביטולו לה' היה בתכלית הביטול עד שאמר ונחנו מה (שמות טז-ז), וגדול מה שנאמר במשה יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר (בראשית יח-כז), ובמשה כתיב ונחנו מה ע"ש. וכיון שלא נשאר במשה שום מסך המבדיל בינו לבין קונו, והרי ה' אלקיך אש אוכלה הוא (דברים ד-כד), על כן בביטולו לה', קרן על משה אור האש של הקב"ה, ומזה קרן עור פניו. וזהו שרמזו שממותר הדיו שבקולמוס, המורה על גודל ענותנותו שלא רצה לכתוב על עצמו ויקרא לשון חבה, מביטול הזה לקונו, קרן עור פני משה.

ונראה דזהו הענין שראו בחכמי ישראל שהיה אור מיוחד נסוך על פניהם, וכמו שאמר הכתוב (קהלת ח-א) חכמת אדם תאיר פניו.

ואיתא במדרש רבה (שם) עובד כוכבים ראה את רבי יהודה בר אילעי שמתיה אפוי נהירין, אמר הדין גברא חד מן תלת מילין אית ביה, או שתוי חמר ,או מוזיף ברביתא, או מרבי חזירי. שמע רבי יהודה בר אילעי אמר ליה, תיפח רוחיה דההוא גברא, דחדא מן תלתיהון לית בי וכו', אורייתי היא דמנהרא אפוי דכתיב חכמת אדם תאיר פניו ע"ש. ומצינו בגמרא (שבת כה:) שאמרו עליו, כך היה מנהגו ערב שבת, מביאין לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצויצין, ודומה למלאך ה' צבאו"ת ע"ש.

והנה העומד נגד אש גדול, מתנוצץ אור על פניו מהאש שכנגדו, וכפי מה שמתקרב אל האש יותר, גם פניו מאירים יותר. וכיון שאמרו חז"ל (תמיד לב.) כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר (איכה ב-יט) קומי רוני בלילה וגו' נוכח פני ה' ע"ש. ואמרו (אבות ג-ב) שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם ע"ש. ולכן חכמי ישראל שלומדים תורה לשמה בקדושה וטהרה, הרי שכינה כנגדם, אשר ה' אלקיך אש אוכלה הוא, על כן היה ניכר בצורתם אור של קדושה, שהתנוצץ עליהם מאור פני ה'. ובמשה רבינו שביטולו לה' היה בתכלית הביטול, שנתבטל ממציאותו, ונחנו מה, על כן האיר פני משה כפני חמה (בבא בתרא עה.).

אש שחורה מתורתו של הקב"ה העביר על פני משה

אך יש לומר בזה עוד, דלכאורה יש להבין דהלא התורה הקדושה היא חמדה גנוזה תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם (שבת פח:), וממנה צוה ה' למשה לכתוב ספר תורה, ואם כן תקשה ממה נפשך, אם בתורתו של הקב"ה היתה כתובה אל"ף זעירא, הרי על כרחו הוצרך משה להעתיק כן, ואיה ענותנותו. ואי שם היה כתוב אל"ף רבתא, איך נשתנה תורתו של הקב"ה בקוצו של יו"ד, לעשות אות זעירא במקום רבתי, או לכתוב עניו חסר יו"ד.

וצריכין לומר כי בהיות שה' אוהב צדיקים, ורצון יראיו יעשה (תהלים קמה-יט), ותגזר אומר ויקם לך (איוב כב-כח), על כן כאשר משה ביקש מה' שאין רצונו שיכתב בתורה עליו ויקרא לשון חבה אלא באל"ף זעירא, ביטל ה' כביכול דעתו למשה, ומחק את האות אל"ף רבתי שהיה בתורתו וכתב תחתיו אלף זעירא. וזה מורה על גודל כחו של משה, שביטל הקב"ה כביכול את דעתו, ומחק אות מספרו עבורו, לכתוב רק אל"ף זעירא.

והנה הכתוב אומר, ה' מסיני בא, וזרח משעיר למו, הופיע

מהר פארן, ואתה מרבבות קודש, מימינו אש דת למו (דברים לג-ב). ופירש רש״י התורה שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה (תנחומא בראשית א), נתן להם בלוחות כתב יד ימינו ע״כ. ואם כן תורתו של הקב״ה למעלה נכתבה באש, וכאשר ביקש משה שתיבת ויקרא יהא כתוב באלף זעירא, הוצרך ה׳ למחוק האות רבתי מתורתו, וכמו כן הוצרך ה׳ למחוק ולשנות תיבת ׳עניו׳. והיינו לסלק קצת מהאש ההוא של אות א׳ שבויקרא, ולהקטינה לצורת אות זעירא, וכן לסלק אות של אש מתיבת ׳עניו׳, ואם כן נשאר למעלה בשמים קצת מהאש ההוא, ולקח ה׳ אותה האש והעבירו על פניו של משה, וממנה קרן עור פניו. וזהו שאמרו שממותר דיו שבקולמוס משה, שלא נכתב בתיבת ויקרא רק אל״ף זעירא, אם כן נשאר כנגדו אש שחורה של האל״ף רבתי, מאותו האש המותר קרן אורו, וזכה לקרן הוד אש בימינו, ומאות הנשאר בתיבת עניו זכה לקרן הוד בשמאלו.

אמנם יש להבין הלא קיימא לן מעלין בקודש ולא מורידין (ברכות כח.), ואם כן איך לקח ה׳ האש שהיתה אות בספר תורה, והעבירו על פני משה, להיות פניו כפני חמה. ונראה דאיתא בגמרא (מכות כב.) אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי [כמה שוטים הללו רוב בני אדם] דקיימי קמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב (דברים כה-ג) ארבעים יכנו, ואתו רבנן ובצרו חדא ע״כ. הרי לנו דגברא רבה עדיפי מקדושת ספר תורה, ואם כן מכל שכן משה שאין ערוך אליו בגדולתו, בודאי שקדושתו יותר מספר תורה. ולא עוד, אלא דטעמא הוא משום דאתו ובצרו מהתורה, ואם כן מכל שכן משה רבינו ששינה אות ממש מהתורה, לשנות האלף לזעירא, ולשנות האות יו״ד של עניו, הרי לנו דאתי משה ובצרא שתים, בודאי שקדושתו עצומה מקדושת ספר תורה, ושפיר ניתן עליו האור ההוא מתורתו של הקב״ה, וכדין מעלין בקודש.

וזהו שאמר הכתוב, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו׳, לכל האותות וגו׳ (דברים לד-י), ותבת ׳האתת׳ חסרה שני אותיות, שני ווי״ן. שהתורה באה לרמז גודל ועוצם כחו של משה, ששינה שני אותיות בתורה, האות אל״ף של ויקרא, ואות אחת של עניו, והקב״ה כביכול הסכים לשנות זאת בתורתו, אשר הוא וחכמתו אחד, וכמה עולמות תלויין בכל קוץ שבתורה, ואף על פי כן אם זהו רצונו של משה הסכים ה׳ על ידו, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ׳לכל האותות׳, שיהא בכחו לשנות שני

אותיות בתורה, לעשות אותם חסרים, נביא כזה לא קם עוד בישראל.

בפסוק ויקרא אל משה נרמזו דברי כיבושין לבני ישראל

והנה ברש"י פירש, ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור, צא ואמור להם דברי כבושין. ופירש בתורת משה (ד.) מדכתיב דבר אל בני ישראל וגו' אדם כי יקריב, והוא קשה מאד, כיון דכתיב לאמור, היה צריך להתחיל אדם כי יקריב, משום הכי דרשו 'לאמור' ענין בפני עצמו, אמור דברי כבושין. אך צריך ביאור איזה קשר יש לדברי כבושין עם פרשה זו, ולא נרמז כלל מה לומר להם.

ונראה דבפסוק זה אנו רואים גודל ועוצם מעלת האדם, לאיזה מדריגה רבה הוא יכול להגיע, ומשה רבינו בעוצם קדושתו הגיע באמת למדריגה זו. והוא מה שיתכן שיתעלה האדם עד כדי כך, שהמלך מלכי המלכים יהא לו חבה לחומר בשר ודם כמו למלאך, ולקרוא אותו בלשון קריאה לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו. ולא עוד, אלא שהאדם הצדיק יכול להיות כביכול שליט על הקב"ה ולומר לו מה לעשות, וצדיק גוזר והקב"ה מקיים, אשר אין לנו קדושה יותר מהתורה הקדושה, וכאשר משה מצוה לה' שימחוק בתורתו האות א' ויקרא, ולעשות ממנו אל"ף זעירא, אשר בכל אות שבתורה תלויין עולמות רבות, אף על פי כן הקב"ה עושה רצונו.

ולכן ראשית הדיבור למשה היה, שיאמר לישראל מתחלה פסוק זו לבדו, 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו' לאמור, היינו לומר להם דיבור זה לבד, שה' קרא למשה בלשון חבה, ולהודיע להם גם כן שתיבת ויקרא היא באלף זעירא, כי רצון יראיו יעשה. ושוב בא דיבור שנית, דבר אל בני ישראל וגו' אדם כי יקריב וגו'. ומצינו בגמרא (ברכות י.) בהדי כבשי דרחמנא למה לך, ופירש רש"י סתרים דהקב"ה, (כמו רישא בכבשא (חולין נג:), בהטמנת האפר) ע"כ. וזהו שאמר לו ה', צא ואמור להם 'דברי כבושין', הדברים שבסתר שקשורים בתיבת 'ויקרא', מה שדיברנו ביחד בסתר, שאתה בקשת ממני לכתבו באל"ף זעירא, ותגזור אומר ויקם לך.

ואם כן היה באמירת פסוק זה גם דברי כבושין, ראו והתבוננו לאיזה מדריגה יוכל ילוד אשה להגיע, עד שחבה יתירה תהא נודעת לו ממלך מלכי המלכים לקרותו בלשון חבה. ולא עוד אלא שיבטל כביכול ה' דעתו להאדם, דוגמת האב המתענג לעשות רצון בנו. ואם רואה האדם שעדיין לא הגיע לדרגא זו, אז יוכל לבחון עצמו שעדיין לא הגיע

לשלימותו. וכיון דאתפשטותיה דמשה הוא בכל תלמיד חכם, על כן חבה יתירה יש להקב"ה גם להצדיקים שבכל דור ודור, ורצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, שמתענג להשלים רצונם, ומבטל רצונו מפני רצונם, ומתקיים בהם ויגזר אומר ויקם לך.

תפלת הצדיקים מגינים על הדור

הכתוב אומר, למנצח על אילת השחר מזמור לדוד וגו', אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי וגו' (תהלים כב-א). ובגמרא (יומא כט.) אמרו, דמזמור זה נאמר על אסתר שנקראת אילת השחר. ואמר רבי אלעזר למה נמשלה תפלתן של צדיקים כאילת [דהאי שחר לשון תפלה הוא וכו', למנצח על התפלה שהיא כאילת], לומר לך מה אילה זו כל זמן שמגדלת קרניה מפצילות [בכל שנה ושנה נוסף בה פיצול אחד], אף צדיקים כל זמן שמרבין בתפלה, תפלתן נשמעת ע"כ.

ונראה כי כח התפלה עצומה מאד, ומהפכת מדת הדין לרחמים, אבל זהו רק כאשר היא באה מעומק הלב ובשברון רוח, על דרך תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו (תהלים קב-א), והנה כל זמן שיש צדיקים בעולם שהם עומדים ומתפללים עלינו, לפעמים אנו מתרשלים, כי אנו סמוכים על זכותם, שה' ישא לנו פנים עבורם, ועבור זה אין אנו מתאמצים בהתפלה כראוי. לא כן בסילוקן של צדיקים, כאשר מפגיע אין בעדנו, ונשארנו ערומים, אז כל אחד מתחזק ומתעצם יותר, כי אין לנו עוד על מי להשען.

והנה ישראל שבאותו דור השתחוו לצלם, ונהנו מסעודתו של אותו רשע, ונתחייבו כליה, אמנם סמכו על הצדיקים שביניהם שבזכותם ישא ה' להם פנים. ואם כי על כל צדיק ישנם מיימינים ומשמאילים, מכל מקום צדיק אחד היה ביניהם אשר כולם הודו בצדקתו, והוא דניאל, שהטילו אותו בימי דריוש לגוב האריות וניצול, ואם כן אין ערעור על צדקתו, ויכולים להיות בטוח על צדקתו שבזכותו ישא ה' פניו לכל הדור, ויתבטל הגזירה.

אמנם מבואר בגמרא (בבא בתרא ד.) ותקרא אסתר להתך (אסתר ד-ה), אמר רב התך זה דניאל. וכתבו התוס' (שם ד"ה שכל) דאיתא בתרגום שדניאל נהרג אז, דכתיב (שם ד-יב) ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ולא כתב התם התך, לפי שהרגו המן על שהיה משיב דברים בין אסתר למרדכי ע"ש. ואז נשברה רוחם של ישראל שאבדו כלי חמדתה, ואין להם מי שיבקש רחמים עליהם, והתעצמו ביותר

בתעניות ותפלות לשוב אל ה', ובזה קרבה ישועתם.

והנה 'יום' הוא תואר לצדיקים, אשר אורח צדיקים כאור נוגה (משלי ד-יח), ואמר הכתוב ויקרא אלקים לאור יום (בראשית א-ה), ואיתא במדרש (ב"ר ג-ה) זה מעשיהן של צדיקים. וסילוקן של צדיקים הוא 'לילה', שבא השמש בצהרים. ועל כן התחננה אסתר ואמרה, 'אלקי אקרא יומם ולא תענה', אני מבינה מה שלא נעניתי בתפלתי כאשר הצדיק דניאל היה עמנו, וכאשר אקרא 'ביום' בעת שהצדיק היה עמנו, ולא תענה, זה שפיר אוכל להבין, כי יתכן שהתפלות לא היו מקירות הלב, שהיינו סומכים על הצדיקים, אבל אני תמה, 'בלילה ולא דומיה לי', הלא שקעה החמה ועומדים בחשכות הלילה, הצדיק כבר אבד, ואיך עדיין לא דומיה לי, צריך אני עוד לצעוק על הישועה.

ויש לרמז עוד כי דניאל היה נקרא בשלשה שמות, דניאל, התך, וגם ממוכן (תוס' מגילה יב:). וזהו ולא 'דומיה' לי. נוטריקון ו"י, ד'ניאל מ'מוכן ה'תך, שאין אתה זוכר לנו זכותו לבוא לישועתה לנו. ועל זה כוונה אסתר והתפללה, הושיעני מפי אריה (כב-כב), שה' יושיע את ישראל בזכות אותו צדיק דניאל שניתן בגוב האריות לפיו של האריה, אשר הוא נהרג אז באותה תקופה, ומיתתו יש לכפר כקרבן, ומה גם שזה מעורר את בני ישראל לתשובה.

השפעת חכמי ישראל על המסתופפים בצלם

איתא בגמרא (סנהדרין לז.) בהנהו בריוני דהוי בשבבותיה דרבי זירא, דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא, והוו קפדי רבנן. כי נח נפשיה דרבי זירא, אמרי עד האידנא הוה קטין חריכא שקיה דהוה בעי עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי, הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה ע"כ.

ויש בזה מוסר השכל עד כמה משפיע על האדם מה שמסתובב אצל חכמי התורה, ואם לפעמים לא ניכר לפי שעה, מכל מקום ברבות הימים יראה פירותיו. הלא הני בריוני דהוי בשבבותיה דרבי זירא, והוה מקרב להו, אף על פי כן עברו ימים, ויתכן גם שנים, שלא עשה זאת עליהם רושם, ונשארו בריונים כמקדם, ולא הדרי בתשובה, מכל מקום בסופו נעשו בעלי תשובה. ורבי זירא קירבם בהיותם בריונים, אם כי קפדו רבנן עליה, כי ידע שקירוב זה סופו יביאם לחיי עולם. ולא עוד אלא שגם בהיותם בריונים היו מאמינים בגודל צדקתו וקדושתו של רבי זירא, שזכותו יגין עליהם, וסמכו עליו שהוא יבקש רחמים עליהם, והאמינו בכח תפלת

הצדיקים, אלא שלא היה כח בידם להתגבר על יצרם לשוב בתשובה, ולכן בסופו כאשר נסתלק רבי זירא, בא להם הרהור תשובה וחזרו.

ובאמת גם אני בימי ילדותי ראיתי אצל קדושי עליון מהדור הקודם, שהיו מסתובבים אצלם בחורים וצעירי אברכים, שהיו משמשין אותם, והנהגתם היתה בתכלית הפשיטות, עד שהייתי תמה איך אפשר להסתובב במחיצתו של צדיק, ולא יעשה עליהם רושם. אך ברבות הימים כאשר באו בשנים, ראיתי פנים חדשות עליהם, יראים ושלמים ועובדי ה׳, כי המסתובב אצל צדיקים, כאשר ינוח רתיחת הבחרות, יתעוררו ממה שראו בעיניהם, וכד נח נפשיה דרבי זירא הרהרו בלבם ועשו תשובה.

וזהו הענין שאמרו חז״ל (מועד קטן כח.) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתתן של צדיקים מכפרת ע״כ. והיינו דחוץ ממה שמיתתן נחשבת כקרבן המכפרת, הרי בהסתלקותם מתעוררים גם הבריונים שמוטל עליהם לשוב כי אין מי שיבקש רחמים בעדם.

וכמה פעמים בחייהם אין מחשיבים גודל כחם, אבל במיתתן מתגלה צדקתם לעיני כל. וכאשר מתה מרים ולא היה מים לעדה (במדבר כ-ב), אז נתגלה לעיני כולם שכל הארבעים שנה היתה הבאר בזכותה (תענית ט.), והספידוה מספד רב, ואז כיפרה מיתתה על כל ישראל כמו פרה אדומה.

כמו כן אנו כהיום שאבדנו בשנה זו הרבה גאונים וצדיקים חכמי ישראל, שהגינו בצדקתם ותפלתם עלינו, וכעת אבדנו כלי חמדה, מחויידים אנו להספידם, ולהעלות על הנס גודל צדקתם, להכיר גודל האבידה של הכלל ישראל.

*

הגאון האדיר רבי שמואל הלוי וואזנער זצ״ל בעל שבט הלוי, שזכה להקרא בהתואר פוסק הדור, שהרביץ תורה ברבים במשך שמונים שנה, והשיב תשובות לאלפים לכל קצוי ארץ, והעמיד תלמידים הרבה, עמל ויגע בתורת ה׳ מיום עמדו על דעתו. בכל יום באשמורת הבוקר בשעה מדוייקת ישב כבר על מקומו להגות בתורה, ונתקיים בו כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה. הגאון בעל החזון איש זצ״ל העריצו מאד בהיותו עדיין אברך צעיר, והביאו להיות רב בזכרון מאיר, והיה מטריח עצמו לבוא אל ביתו למכור שם חמצו, ולכתוב אצלו פרוזבול. הקים בית הוראה בביתו, וממנו למדו לעשות כן בשאר מקומות. לא כהתה עינו ולא נס

ליחה, גם בהיותו בן מאה שנה לא הוצרך לבתי עינים או ללכת במקל. החשיב כל רגע שלא לבטל לדברים בטלים. והיה אומר לרגעים תבחננו (איוב ז-יח), האדם נבחן לפי רגעותיו, שכל רגע היא מתנת אלקים, ואין לבזבזו לריק.

הוא מגדיר את עצמו בהקדמה לתשובותיו וז"ל, מעודי מאהלה של תורה לא משתי, וגדולי עולם שמשתי, דבריהם בצמא שתיתי, אחרי עצתם הלכתי וכו', הן בהרבצת התורה, הן בהנהגה והוראה, לא לשנות מאומה, להעמיד דברים כחומה, זה חלקנו עלי אדמה ע"כ.

היה לו עין טובה מופלגת, לעודד ולחזק כל בן תורה, כל מורה הוראה, וכל מנהיג עדה. לא הניח להתקרב למחיצתו שום פאליטיק, מסר נפשו להביא אהבה ואחוה ביהדות החרדית. ונתקיים אצלו, ונהנין ממנו עצה ותושיה. הסתלקותו הוא אבידה רבה להכלל ישראל. ואבל יחיד לי בפרטיות, כשנתמניתי להיות רב בקהלתנו, הסמיך ידיו עלי לברכני שאציליח, ומאז כל דבר גדול וקטן שהוצרכתי לשקול בדעת תורה, הרציתי לפניו והדריכני על דרך הישר. ואמר לי כמה פעמים, כי ליתן עצה לרב בהנהגת קהלתו קשה מאד, כי צריכין לידע תכונת אנשי הקהלה ותכונת הרב, איך ובאיזה אופן יתנהג. ואמר על עצמו, כי בנוגע לקהלתכם כמדומני שאני הוא היחידי המכיר את מהותם משחר טל ימי ילדותי, ואני מכיר היטב צורך הדור לפי הזמן, וממני תוכלו לצאת בעצה ותושיה הגונה.

ושאלתי אותו פעם, הלא אנשי קהלות אשכנז היו יראים ושלמים ותמימים להפליא, למה לא נמשך זאת אחר כך גם להלאה ביוצאי חלציהם, ולא זכו שישאר ציורו ותוארו אחר המלחמה. והשיב לי, אני אסביר לכם, שני גורמים היו לזה. חדא, כי שיטתם היתה העיקר על העבודה שבלב, להיות ירא וחרד את ה' בכל דבר. אבל בלבוש החיצוני הקפידו שלא להיות בולט מאנשי המדינה. ולכן לא רצו ללבוש שטריימל בשבת. ובניהם אחריהם שנתקרבו לחסידות בחרו ההיפוך, כי רק השינוי החיצוני במלבושי יהדות, יהיה לחומה שלא יתערבו בין העמים. שנית, כי שיטתם היה טוב תורה עם דרך ארץ, שאין להשאר באהלה של תורה רק יחידי סגולה, והשאר צריכין לצאת ללמוד אומנות וחכמות חיצוניות, ובניהם שלמדו בישיבות של ליטא, נתעודדו להמשיך באהלה של תורה כל זמן שיכולים, ולכן נעשו קרח מכאן וקרח מכאן ונתמעטה והלכה קהלתם. וסיים ואמר, עוד אני אומר לכם, מפני שלא הקפידו על טהרת הטבילה, ורק יראת ה' טהורה עומדת לעד, ולא כאשר חסר הטהרה.

וכבר ספרתי בההספד שנשאתי עליו ברבים לקראת יום השלשים

לפטירתו שהייתי אצלו לפני שנתיים או שלש, ובתוך הדברים שאל אותי, בן כמה שנים אנכי, והשבתי לו. ואמר לי אני רוצה לומר לכם דבר אחת, תדעו שהשנים הללו הם השנים היותר נאים אצל תלמיד חכם. הן בימי הנעורים יש טירדות שונות בפרנסה וגידול בני הבית, ונסיונות רבות בעבודת ה'. אבל כשמגיעים לשנים הללו, אין עוד טירדות בני הבית, גם הנסיונות חלושות, והבלבולים מועטים, והרי ראשו מלא תורה בהבנה יתירה יותר, ועבודתו להי' מזוככת יותר, ואין לתלמיד חכם תקופה נאה יותר בחייו מימים אלו. והיתה שמיעת הדברים הללו אז כמים קרים על נפש עייפה, והיה לי אז חיזוק גדול בזה. והוא עצמו זכה לזה במדה יתירה רבות בשנים בזקנותו.

ואמרו חז"ל (שבת קנג.) מהספדו של אדם ניכר אם בן עולם הבא הוא וכו' עי"ש. והגאון הזה זכה שהספידו אותו בכל העולם כולו, מאות קהלות בכל קצוי ארץ, והרבה שאף לא הכירוהו, העלו על הנס גודל תורתו וצדקתו, האבידה הגדולה לכל העולם.

*

הגה"צ רבי יוחנן סופר זצ"ל אב"ד ערלוי, זקן הרבנים, דור רביעי ממרן החתם סופר, זקן ויושב בישיבה משחר טל ילדותו, אחר המלחמה קירב בחורי חמד ללמוד עמהם, ומאז נתן שיעורים תמידין כסדרן יותר מיובל שנים לתלמידיו. עד שנתייסד מתלמידיו קהלות רבות בכל רחבי ארץ ישראל, תלמודי תורה ישיבות וכוללים. תפלתו היה כבן המתחטא לפני אביו, היה ענוותן ושפל ברך במלוא מובן המלה. ייסד מכון חתם סופר להוצאת תורת החתם סופר. אלפי תלמידיו אבדו מנהיגם.

*

האדמו"ר מטאהש זצ"ל, זקן צדיקי דורנו, שמו היה מקודש בכל העולם ובכל החוגים, עבודתו חסידותו ופרישותו, רוב שעות היום היה עוסק בתפלה ובתחנונים, ובאמירת תהלים, פיזר הון תועפות לצדקה, זיכך וסיגף גופו הטהור. היה דמות מהצדיקים הקודמים, בתפלה באש להבה, בהזכירו שם ה' היה כל גופו מזועז, והיה קופץ ממקומו מרוב התרגשות. לא אכל רק סעודה אחת ביום פת שחרית כחצות הלילה. ועם כל זה היה לו פנים מאירות ומסבירות לכל אחד ואחד. וסיפר לי אדם נכבד שהיה נצרך לצדקה, ולא רצה שהמשמשים ידעו, שמפזר כל כך לצדקה, ושלח את המשמש מחדרו להביא לו מעות, ובתוך כך אמר לו, שיקח מעטפה של מעות שיש במנעלו תחת השלחן. ופעם שלח אותו לארגז הספרים ליקח המעות שיש לו בין הספרים.

*

האדמו"ר מסערעט וויזניץ זצ"ל, הנהיג העדה יותר מיובל

שנה. בינו לבין חסידיו היה עבותות אהבה בלי מצרים, כל אחד הרגיש עצמו כבן יחיד, אשר כמעט לא נראה כזאת בשאר החוגים. והפך את העיר חיפה למרכז של מוסדות התורה. היה מעורר תמיד על מדות טובות, ובפרט על שמירת הלשון. וכדי לנטוע מדה זו, הנהיג שבכל שנה יהיה שבת פרשת בא, שבת של תענית הדיבור, כי אז קורין עניני פסח, פה-סח.

*

רבי צבי יהודה שפירא זצ״ל האדמו״ר מבלאזשוב, היה דחיל חטאין ועובד ה׳, מפורסם בצדקתו, ועל כולם מדת האצילות שלו בענוות חן.

*

הגאון רבי חיים ישראל בעלסקי זצ״ל ר״מ ישיבה תורה ודעת, בעהמ״ס שלחן הלוי על שולחן ערוך. העמיד תלמידים לאלפים, פוסק מפורסם, יחיד מומחה לדון ולהורות בעניני ממונות ועניני גיטין ועניני כשרות.

הרע״ש ופעל הרבה בעת הגזירה על ענין מציצה בפה. והייתי עמו פעם ביחד אצל הראש העיר להשתדל בזה. ואמר לי אז, אשר פעם היה בעיר אחד, שבאו חיילי המלך שם והוצרכו למקום מורחב, ופינו את הבית הכנסת לסדר עצמם שם, והרב באותו העיר היה אדם גדול (שכחתי את שמו), ואמר לבני קהלתו, שזה בא להם בשביל שהזניחו לכבד את הבית הכנסת שהוצרך לכמה שיפוצים. וכאשר בני ישראל מזלזלין באיזה ענין, יש גם להם כח למשול על זה ולזלזל בה. ויקבלו על עצמם שתיכף כאשר יעלה בידם יעשו השיפוצים הנצרכים, וכן עשו, ואחר איזה ימים עזבו החיילים את המקום. ואמר גם אנו מזלזלין במצות מציצה, הרבה מוהלים אינם מוצצין כדינו, עד שיצא הדם ממקומות הרחוקים (רמב״ם ה׳ מילה ב-ב), ועושין רק מציצה כל דהוא, וגם כמה מוהלים מוצצין בכלי לעתים שונות, על כן באה עלינו הצרה הזאת.

*

הגאון רבי אליי יהושע געלדצעהלער זצ״ל, בעהמח״ס קדשי יהושע, ונשיא ישיבת אור ישראל, מזקני הראשי ישיבות, עוסק בדי אמות של הלכה בהמקצועות הקשות ביותר בש״ס. כארבעים שנה העמיד תלמידים הרבה בישיבת אור ישראל שייסד בקווינס. חיבר חמשה עשר כרכים על קדשים וזרעים ועל הירושלמי.

*

הגאון רבי צבי מאיר גינזבערג זצ״ל ראב״ד אגודת הרבנים, אחר פטירת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ״ל נתמנה להיות ראב״ד, וכותב עליו במכתב, שהוא אדם גדול וראוי לסמוך

עליו בכל הענינים, היה יחיד מומחה בדיני ממונות לדון ולהורות.

*

בארצינו הקדושה נסתלקו כמה גאונים ראשי ישיבות זקנים.

הגאון רבי חיים שאול גריינימאן זצ"ל מבני ברק, בן אחותו של החזון איש, וכתב עליו במכתב לפני ששים שנה שהוא בקי ברוב הש"ס, ובבחרותו הוציא לאור ספר כלילא דורדא על הלכות בית הבחירה להרמב"ם, ושוב חיבר ספר יחידושים וביאורים' על כל הש"ס, ואלפי בני תורה היו סרים למשמעתו.

הגאון רבי רפאל שמואלעוויטש זצ"ל, ראש ישיבת מיר, בן רבי חיים זצ"ל, הרבה מהשיעורים נדפסו בספר 'שיעורי רבי רפאל'.

הגאון רבי דוב צבי קארעלנשטיין זצ"ל ראש ישיבת גרודנא באשדוד, בעהמח"ס מעגלי צדק. יובל שנים הדריך אלפי תלמידים, ועמד בגדר על קדשי ישראל בעיר אשדוד.

הגאון רבי חיים שלמה לייבאוויטש זצ"ל, נכדו של הברכת שמואל, ראש ישיבת פאניוועזש, וראש ישיבת קאמעניטץ, ונדפס ממנו ספרי שיעורי הגרח"ש, היה פרוש מכל עניני עולם, ומגדולי מרביצי התורה.

*

הגאון רבי יהודא אריה טרעגער זצ"ל, ראש ישיבת ווילרייק באנטווערפן, שהניח רושם על צביון העיר בהרבצת התורה שלו. הייתי עמו להבל"ח יחד הרבה פעמים בימי הקיץ, וחוץ מחכמת תורתו היה חכימא דיהודאי. וסיפר שלמד שלש שנים בעץ חיים, אצל הגאונים הדרכי דוד והגידולי שמואל, ולמדו דף אחר דף, ק"כ דפים בעיון בכל שנה. היה חתן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ובהיותו בן י"ח שנה ידע כבר ח' מאות דפים בעל פה. וסיפר שהיה פעם אצל בעל החזון איש בחג השבועות, ועמד מאחורי כסאו, ובברכת אהבה רבה היה כל גופו מזעזע מרוב הבכיות.

*

הגאון רבי משה פייגלשטאק זצ"ל ראש ישיבת תפארת אלימלך בארא פארק, שהרביץ תורה לאלפי ישראל.

*

רבי לייבוש טייטלבוים זצ"ל דומ"ץ בית המדרש וויאל משה פה בעירנו, תלמיד חכם מופלג, חסיד המתחסד עם קונו, שייף עייל ושייף נפיק, היה רגיל להתפלל פה בבית מדרשינו תפלת מעריב, ולא רצה להתפלל בכותל מזרח. והיה מורה הוראה מובהק, והכירו

על צורתו שהוא איש מורם מעם. והתחלת יומו היה בכ״ה שנים האחרונות, ללכת לבית אמו האלמנה ולהכין לה קאווע חם בבוקר.

רבי פנחס שלום האגער זצ״ל אב״ד וויזניץ בארא פארק, פרי עץ חיים, היה לדוגמא בתפלתו במתינות וביראת חטא, ובענוה ופשטות. ומדתו היה מדת אמת, שלא הוציא מעולם דבר שקר מפיו.

רבי מרדכי דוד קאהן ז״ל, ר״מ בישיבת סאטמאר שנים רבות.

רבי אליהו סימאן ז״ל, ר״מ בישיבת סאטמאר, מח״ס פתח אליהו.

רבי יוסף משה מייזליש זצ״ל אב״ד ווייטצען, לא החזיק טיבותא לנפשיה, מפורסם בפשטותו וענותונתו.

רבי משה יהודה ליב האראוויטץ זצ״ל האדמו״ר מסטריזוב, ממשיך דרכי אבותיו, והניח אחריו זרע ברך ה׳ תלמידי חכמים מופלגים.

רבי אברהם שרגא וואלטער זצ״ל אב״ד נירעדהאז, רועה נאמן לעדתו שנים רבות.

רבי אברהם מאיר אייכנשטיין זצ״ל אב״ד קיוואשד, ידיד נעורים, והרביץ תורה לבני קהלתו.

רבי צבי דוב אבראהאם זצ״ל אב״ד בארדיטשוב, נחבא אל הכלים, והרביץ תורה לבני קהלתו.

רבי ישעיה גראס זצ״ל אדמו״ר בערבעשט קערעסטיר.

ולאחרונה נסתלק בבית שמש, רבי דוד צבי שלמה האראנטשיק זצ״ל, אב״ד ראדאשיץ ב״ב, נכד הרה״ק רמ״מ מלעלוב, חתן האדמו״ר בעל שומר אמונים, עסק הרבה לקרב בני ישראל לאביהם שבשמים.

רבי משה יודא שאול מייזעלס זצ״ל אב״ד אבני שלמה, תלמיד חכם עצום, חסידא ופרישא, שנים רבות היה בוחן תלמידי הישיבות, נפשו חשקה בתורה תמיד.

אמרו חז״ל (שבת קה:) תלמיד חכם שמת הכל כקרוביו, והכל קורעין עליו. הרי שיש חיוב אבילות עליהם, ומכל שכן כאשר מספידין תלמידי חכמים רבים שנסתלקו במשך השנה, והרי גם אבילות שעה נחשב לאבילות, נקיים ישבו לארץ ידמו, לכבודה של תורה.

*

הכתוב אומר, הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי ותאזרני שמחה (תהלים ל-יב). ומבואר ברש"י (מגילה ד. ד"ה יזמרך) דמזמור זה דרשינן בפסיקתא במרדכי ואסתר והמן ואחשורוש. ונראה כי באותו פרק הספידו את דניאל שנהרג על ידי המן (תוס' בבא בתרא ד.), ונתעוררו לשוב אל ה' ונמחל להם עוונותיהם. ואמרו (סנהדרין קח:) הספידן של צדיקים מעכבת את הפורענות לבוא ע"ש. וזהו הענין דאיתא ברמ"א (או"ח סימן תרצה-ב) שיש לאכול זרעונים בפורים, זכר לדניאל שאכל זרעונים בבבל ע"ש.

ולא מבואר השייכות שיש בזה לענינו של נס פורים. ולפי מה שנתבאר הרי בזכותו של דניאל באתה אז ישועתן של ישראל. וזהו שאמר 'הפכת מספדי', מה שעסקתי בהספדו של אותו צדיק, נתהפך 'למחול לי', שבזכותו ימחול לנו ה' על עוונותינו, ולא עוד אלא שמעכבת את הפורענות, שנתהפך ההספד למחול, ופתחת שקי ותאזרני שמחה.

והנה המנהג הוא לערוך אבילות לכבודה של תורה, אשר אבילות שעה הוי אבילות, וישבו לארץ ידמו.

* * *

(המשך העתקה באידיש מהטעיפ)

דער נביא אין ספר שמואל (א' ז-טז) רעבנט אויס די צדקות פון שמואל, והלך מידי שנה בשנה, ער פלעגט צו גיין יעדעס יאר, וסבב בית אל והגלגל והמצפה, ער איז ארומגעגאנגען די שטעט פון בית אל און גלגל און מצפה, ושפט את ישראל, און ער האט גע'משפט אידן, ותשובתו הרמתה, נאכדעם איז ער צוריקגעגאנגען צו זיך אין די שטאט רמה, כי שם ביתו, ווייל דארט האט ער געוואוינט. בפשטות דער פסוק פארציילט די צדקות פון שמואל אז ווי ער האט געקענט אויפטוען פאר אידישקייט איז ער געגאנגען, ער האט איבערגעלאזט זיין שטוב און ארומגעגאנגען יעדעס יאר די אלע שטעט וואס זענען געווען ארום און ארום, און ער איז צוריקגעקומען שפעטער צו זיך אינדערהיים. און עס דארף האבן א ביאור וואס דער פסוק זאגט פונקטליך וואו ער איז געגאנגען בית אל גלגל מצפה, און נאכדעם איז ער געגאנגען אהיים, אוודאי איז ער צוריקגעגאנגען אהיים, ער איז נישט געבליבן אין דער פרעמד, וואס איז דער פסוק אזוי מאריך.

קען אפשר זיין דער ענין, דער נביא וויל דא פארציילן און ארויסברענגען אויף וואס א מנהיג דארף אויפהייבן די אויגן און מעורר זיין דאס פאלק. דער פסוק וויל

ארויסברענגען דא, וואס שמואל האט געלערנט מיט אידן בשעת ער איז געגאנגען אין זייערע מקומות. זאגט דער פסוק, אז די ווערטער פון שמואל זענען געווען באזירט אויף די עיקרים פון אידישקייט. ער פלעגט צו זאגן מוסר און תובע געווען אויף וואס מ׳טוט נישט ריכטיג — אין די זעלבע צייט וואס ער האט תובע געווען און געזאגט מוסר האט ער אויך געגעגעבן חיזוק און עידוד אז מ׳זאל וויסן אז ס׳איז קיינמאל נישט שפעט. **א איד דארף שטענדיג געבן די אויגן אויף זיין עתיד. ער האט נאך אסאך יארן וואס ער דארף צו זיין אויף דעם עולם, און נישט זיין פארנומען מיטן עבר וואס ס׳איז געווען, נאר קוקן וואס קען איך טוען איך זאל האבן א גלענצדן עתיד פון היינט און ווייטער, און שטייגן און אנקומען העכער צו די מעלות וואס מ׳קען צוקומען דערצו.**

להזהר בקדושת הבית שיהיה ראוי להשראת השכינה

זאגט דער פסוק, והלך מידי שנה בשנה, ער איז ארומגעגאנגען יעדעס יאר פון שטאט צו שטאט צו לערנען אידן די דרכי השם, ׳וסבב בית אל׳, אלע רייד וואס ער האט גערעדט, האט זיך געדרייט ארום דעם ענין וויאזוי א אידישע שטוב דארף צו זיין א געטליכע שטוב, וסבב, ער האט אלץ מסבב געווען ארום די נושא אויף די קדושה פון א אידישע שטוב, אז א אידישע שטוב דארף זיין א ״בית אל״, א געטליכע שטוב, א שטוב פון השראת השכינה, א שטוב וואס מ׳זאל קענען טאפן דאס געטליכקייט אין יעדען ווינקל פון דעם שטוב. איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם (סוטה יז.), אז מ׳איז זוכה איז דא השראת השכינה אין דעם שטוב. די שטוב דארף זיין א הייליגע שטוב, בית אל, א שטוב וואס דער רבוש״ע זאל קענען דארטן זיין, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ס׳זאל נישט זיין א שטוב וואס דער רבוש״ע דארף עס איבערלאזן און אוועקגיין פון דארטן, ושב מאחריך.

אז די שטוב פירט זיך נישט ערליך, מען פירט זיך נישט בצניעות, מ׳גייט נישט געקליידט ווי מ׳דארף צו זיין, די שייטלעך זענען לאנג נישט אזוי ווי א אידישע טאכטער דארף צו זיין, די קליידער זענען נישט צוגעפאסט פאר א אידישע טאכטער, די קליידער זענען רעש׳יג, די קליידער זענען קורץ, און אנדערע ענינים וואס יעדער ווייסט ביי זיך אליין וויאזוי ס׳וואלט געדארפט צו זיין. אז ס׳איז נישטא ערליכקייט אין שטוב, ס׳איז דא ערות דבר, איז ושב מאחריך, איז די שטוב נישט קיין געטליכע שטוב. און שמואל האט שטענדיג גערעדט צו אידן, וסבב, ער איז

ארומגעאנגען און מעורר געווען ״בית אל״, אז די שטוב דארף זיין א געטליכע שטוב.

און ער האט אויך מעורר געווען, אז מ׳זאל וויסן אז ס׳איז דא א חשבון אויף יעדע זאך, טאמער מ׳פירט זיך נישט אויף ווי ס׳דארף צו זיין, איז ווען ס׳קומט די צייט וואס מ׳גייט אוועק פון די וועלט, קען מען נישט צוקומען צו קיין מנוחה נכונה, צו א רוהיגקייט וויאזוי ס׳וואלט געדארפט צו זיין, און מ׳דארף נאכאמאל נתגלגל ווערן, נאכאמאל אראפקומען אויף די וועלט מתקן זיין וואס מ׳האט פארפעלט. וסבב ער איז שטענדיג ארומגעאנגען רעדן ״בית אל והגלגל״, ער האט גערעדט פון א ״בית אל״ אז די שטוב דארף זיין א געטליכע שטוב, און טאמער נישט איז ״והגלגל״ דארף מען נאכאמאל נתגלגל ווערן, אראפקומען אויף די וועלט מתקן צו זיין.

דער הייליגער בעל שם טוב הק׳ האט געטייטשט, איזהו שוטה הלן בבית הקברות (חגיגה ג.), א מענטש וואס דארף נאכאמאל צוריקקומען אויף די וועלט, דער איז נאר א לן בבית הקברות, ער נעכטיגט איבער און ער דארף נאכדעם איבערלאזן און ער קומט צוריק. דאס איז דער ריכטיגער שוטה, אז ער נוצט נישט אויס זיין לעבן ווי ס׳דארף צו זיין און ער דארף נאכאמאל צוריקקומען אויף די וועלט מתקן זיין. אויף דעם האט ער מעורר געווען אידן.

לא להתייאש ממצבו, רק ישים עינו אל העתיד

און ער האט מרמז געווען אין זיינע ווערטער, יעדער איד האט עליות און ירידות, סיי אין גשמיות און סיי אין רוחניות. גשמיות, ס׳איז דא צייטן וואס א מענטש איז מצליח אין זיינע געשעפטן, ער שטייט ברום המעלה, און ס׳איז דא זמנים וואס ער איז בדיוטא התחתונה, די זון גייט אים אונטער, ס׳פעלט אים די הצלחה, עולם חשך בעדו, ס׳איז ביי אים פינסטער די וועלט ח״ו. אזוי אויך אין רוחניות איז דא צייטן וואס א מענטש שטייט ברום המעלה, ער לערנט, ער דאווענט, ער איז אן עובד השם, ער שפירט א חיות דקדושה, ער שפירט א ליכטיגקייט אין זיין עבודה, און ס׳איז דא זמנים פון ירידה, ס׳פעלט למחצה ולשליש ולרביע, נישט אייביג אייניג.

און אויף דעם זאגן חז״ל (שבת קנא:), אז דאס לעבן פון די וועלט איז, א גלגל החוזר בעולם, ס׳איז אזוי ווי א גלגל, אמאל איז מען אינדערהייך און אמאל איז מען נידריג, א רעדל טוט זיך שטענדיג דרייען פון אויבן אראפ, **און די עבודה פון א איד איז, זיך**

מחזק זיין שטענדיג! ווען מ'שטייט אויבן ס'גייט אים גוט בגשמיות, ער שטייט אויף א הויכע מדריגה אין רוחניות, זאל ער געדענקען אז נישט אייביג בלייבט מען אזוי, מ'זאל נישט זיין זחה דעתו עליו, ה' מוריש ומעשיר, וואס מ'האט היינט ווייסט מען נישט צי מ'וועט עס האבן מארגן, לא לעולם חוסן.

פארקערט אויכעט, ווען א מענטש שטייט אונטען, זאל ער נישט באקומען קיין יאוש, ער האט שוין פארלוירן זיין וועלט און ער ווערט צוגעלייגט און ער איז זיך מתייאש פון זיין מצב. ער דארף וויסן די וועלט איז א גלגל, אפילו מ'איז אונטען קען מען זיך צוריקדרייען און מ'קען ארויפקומען אינדערהייך! א איד דארף זיך מחזק זיין שטענדיג אפילו ווען מ'געפינט זיך אין א נידריגע מצב בדיוטא התחתונה, ער דארף געבן זיינע אויגן אל 'המצפה', קוקן אויף דערווייטנס, זיין א צופה, קוקן אויף שפעטער, ער זאל נישט זיין פארנומען מיטן עבר, ער זאל זיך מחזק זיין און זיין א צופה, און האפן אויפן עתיד אז ער קען נאך נתעלה ווערן און אנהייבן פון דאסניי, אזויווי ער וואלט היינט געבוירן געווארן און היינט האט ער באקומען די תורה.

זאגט דער פסוק אויף שמואל הנביא והלך מידי שנה בשנה, ער איז ארומגעגאנגען פון יאר צו יאר די אלע מקומות, וסבב, און זיינע ווערטער זענען געווען ארומגענומען, "בית אל", מ'זאל געדענקען אז א שטוב דארף זיין א געטליכע שטוב, און טאמער נישט, "הגלגל" דארף מען צוריק אראפקומען אויף די וועלט, און "והמצפה" נישט קוקן אויפן עבר, נאר קוקן אויף ווייטער, קוקן אויף ארויף, זיין א צופה קוקן אויף שפעטער וואס ער האט נאך אסאך יארן וואס ער קען נאך אויפטוען פארן אייבערשטן'ס וועגן, און משלים זיין וואס ס'פעלט אים אויס.

התקן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין

ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, ער האט מעורר געווען אידן, די וועלט איז א פארגענגליכע וועלט, דער מענטש אויף די וועלט איז נאר א עובר אורח, אזויווי א גאסט וואס גייט אדורך, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין, א מענטש דארף זיך צוגרייטן אין די וועלט אין דעם פרוזדור כדי ער זאל קענען אריינקומען שפעטער אין דעם טרקלין. ס'איז דא א טאג וואס מ'דארף אלעס איבערלאזן און גיין אהיים! ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד. מ'נעמט זיך גארנישט מיט, נאר תורה ומעשים טובים, און ס'איז א שאד אז מען זאל

פארטווישן א עולם עומד וועגן א עולם עובר, איבערלאזן א נצחיות׳דיגע וועלט וועגן תענוגים פון א פארגענגליכע וועלט, יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, איבערלאזן א קורת רוח פון חיי העולם הבא.

זאגט דער פסוק, אז שמואל האט מעורר געווען אידן, אז מ׳זאל געדענקען ותשובתו הרמתה, אז דער סוף וועט זיין אז מ׳מוז צוריק קערן די נשמה אויף א הויך פלאץ, ׳ותשובתו׳ מ׳וועט דארפן צוריק קערן די נשמה ׳הרמתה׳ אויף א גאר הויכע מקום, ווייל ׳כי שם ביתו׳, דיין שטוב איז נישטא דא, דארט איז דיין שטוב! דארטן דארפסטו לייגן דיין מחשבה, זעהן וואס מ׳קען אויפטוען ביים לעבן כדי אז ווען ער קומט צו זיין ׳בית׳, זאל ער טרעפן וואס מ׳דארף. מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, נאר ווער ס׳האט זיך מטריח געווען און צוזאמגענומען מצות און מעשים טובים אויף די וועלט, דער וועט האבן שפעטער.

עשה דברים לאחר מיתתך

שטייט אין די גמרא אין מסכת שבת (קנג.), ר׳ אלעזר האט געפרעגט רב, איזהו בן עולם הבא, אויף וועם קען מען זאגן אז ער איז א בן עולם הבא, האט ער אים געזאגט א פסוק אין ישעיה (ל-כא) ואזניך תשמענה דבר מאחריך, ווען דיינע אויערן וועלן הערן אונטער דיר אז מ׳רעדט, לאמר, צו זאגן, זה הדרך לכו בה, דאס איז דער וועג וויאזוי מ׳דארף צוגיין. טייטשט רש״י, ווען א מענטש גייט אוועק פון די וועלט און ער ליגט אין דער מטה, זאל ער הערן דעמאלטס אז מענטשן זאלן אונטער אים זאגן, אז דער וועג ווי דער איד איז געגאנגען, דאס איז די ריכטיגע וועג וויאזוי מ׳דארף צוגיין. ווען מ׳הערט אזעלכע ווערטער, דאס איז א סימן אז דער איד איז געווען א בן עולם הבא. בני יהודה אמרי, עשה דברים לאחר מטתך, ביים לעבן זאלסטו טוען אזעלכע זאכן וואס מ׳זאל פון דיר קענען נאכזאגן ביי דיין הספד, נאכדעם וואס דו גייסט אוועק פון די וועלט זאל מען ביי דיין מטה קענען נאכזאגן וויאזוי דו האסט דיך געפירט.

דער ענין דערפון איז, א מענטש דארף זיך מתבונן זיין אין זיין הנהגה, וואס וועלן מיינע קינדער קענען פארציילן פון מיר ווען איך לאז איבער די וועלט. וואס פאר א הנהגה טובה וועלן זיי פארציילן אז זיי האבן געזעהן ביי זייער טאטען. וואס פאר א מדה טובה האט דער טאטע געהאט. וואס פאר א מעלה יתירה איז געווען ביי אונזער טאטן וואס נישט יעדער האט דאס געהאט. אונזערע עלטערן פון פריער׳דיגן דור, יעדער איינער פון אונז קען פארציילן פון זייערע עלטערן געוויסע שטריכן פון

ערליכקייט, צדקות, מסירת נפש פון אידישקייט, זה בכה וזה בכה. ״אביך במה הוה זהיר טפי״, זאגט דאך שוין די גמרא (שבת קיח:) אזא לשון, מיט וואס איז ער געווען מער נזהר. **א מענטש דארף טראכטן וואס וועלן מיינע קינדער קענען פארציילן פון וואס זיי האבן געזעהן ביי מיר. וואס טרעפט ער ביי זיך אליין עפעס א דימאנט וואס ער האט פון זיינע מעשים וואס דאס קען זיין א מוסטער און א דוגמא פאר זיינע דורות שפעטער.**

ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו, א מענטש דארף ביים לעבן טראכטן, אז איך וויל בלייבן א זכרון ביי מיינע קינדער, מוז איך זיך אזוי אויפפירן ביים לעבן, זיי זאלן האבן פון מיר וואס צו פארציילן, זיי זאלן האבן פון מיר וואס נאכצוזאגן, מיין טאטע איז זיין דאווענען געווען אזוי, זיין לערנען איז געווען אזוי, באטש איין געוויסע נקודה, זיין שבת, זיין יום טוב, זיין פסח, זיין סוכות, מיט וואס ער איז געווען אן אויסנאם, געשטאנען העכער פון א צווייטן.

איך האב געהערט אמאל פארציילן, א איד האט געהאט יארצייט נאכן פאטער, האט ער געברענגט תיקון נאכן דאווענען אין שוהל לעילוי נשמתו, האט ער געברענגט א קעיק וואס הייסט א ״סעווען-לעיער קעיק״, האט ער געזאגט אז ער האט וועגן דעם געברענגט דעם קעיק, ווייל ער געדענקט אז זיין טאטע האט עס זייער ליעב געהאט, האט ער געברענגט לעילוי נשמתו דעם קעיק פאר תיקון. כדי בזיון וקצף — אויב דאס איז וואס א טאטע לאזט איבער פאר קינדער! דאס קענען קינדער געדענקען פון א טאטען, אז א טאטע האט ליעב געהאט די און די מזונות. וואס קען ער שוין ערווארטן פון די קינדער אז זיי זאלן איבערגעבן נאכדעם פאר זייערע דורות. עשה דברים לאחר מטתך, א מענטש דארף זיך אזוי פירן, די הנהגה אין שטוב דארף זיין, אז דיינע קינדער זאלן קענען עפעס נאכזאגן נאך דיין מיטה, דערציילען פון דיינע גוטע מעשים מיט וואס דו ביסט געווען אן אויסנאם, ס׳זאל בלייבן פון דיר א מזכרת, אן אנדענק, זיי זאלן האבן אן אנדענק פון וואס פאר א משפחה זיי קומען, אז זיי זאלן זיך קענען מתייחס זיין מיט זייערע עלטערן.

חינוך הבנים בדרך קורבה ואהבה

חינוך פון קינדער איז געווארן היינט פון די עבודות הקשות שבמקדש. קיינמאל איז נישט געווען אזוי שווער מחנך צו זיין קינדער ווי היינט. אמאליגע צייטן זענען אידישע קינדער געווען אפגעזינדערט פן די גוים, כמעט וואס מ׳האט נישט געהאט

קיין שייכות און נישט געזעהן זייערע נידריגע געפירעכצער וויאזוי זיי טוען זיך אויפפירן, קינדער האבן אפילו נישט געוויסט — עכ״פ אין די יונגע יארן — די שפל'דיגע תענוגים פון גויי הארץ וויאזוי זיי פירן זיך, אין וואס זיי זענען איינגעזינקען. מ'איז נתחנך געווארן אין אן עהרליכע שטוב על דרכי התורה, אפצוהיטן וואס דער אייבערשטער האט געהייסן מ'זאל זיך פירן מיט קדושה ופרישות מיט ערליכקייט, אזוי האט מען מחנך געווען קינדער יונגערהייט, און זיי האבן נישט געוויסט פון עפעס אנדערש צו זאגן, נאר דאס וואס זיי האבן געהערט ביי די עלטערן. זיי זענען שפעטער עלטער געווארן, האט מען אנגעהויבן צו שפירן א טעם אין עבודת השם, זיי האבן אליין אנגעהויבן צו שטייגן, מוותר צו זיין אויף אן עולם עובר, כדי צוצוקומען צו אן עולם עומד צו אן עולם נצחי. היינט איז אן אנדערע וועלט געווארן, אלע וועגן פון די אומות העולם אלעס איז אפען פאר יעדן קינד! אלע תענוגים פון די וועלט רידערן מיט א קול רעש גדול. די גירוי היצר וואס ס'איז דא היינט, איז אויף א מבהיל'דיגן אופן, וואס עס האט קיינמאל נישט עקזיסטירט די מציאות עס זאל קענען אזוי זיין ווי היינט. אונזערע נסיונות זענען זייער שווער, און ס'איז שווער היינט מחנך צו זיין קינדער בדרך ישראל סבא.

ווען א מענטש רעדט צו זיין חבר אויף א פלאץ ווי ס'איז שטיל און רוהיג, אפילו ער רעדט שטיל, אפילו ער זאגט נאר א דיבור קל, הערט מען עס, ס'איז שטיל און ס'איז רוהיג, מ'הערט יעדעס ווארט וואס מ'רעדט. ווען ס'איז דא א גרידער און מ'וויל רעדן צום חבר, מ'קומט אין א חתונה זאל, און דער קול השיר קלאפט אז מ'קען נישט הערן דעם קול, קען מען נישט רעדן צום חבר שטילערהייט, דער חבר וועט נישט הערן, אז מ'וויל רעדן צו אים, מ'וויל דער חבר זאל הערן, מוז ער גיין נאנט צו אים און אים אריינזאגן אין די אויערן כדי ער זאל הערן וואס מ'זאגט, דעמאלטס וועט ער דאס דערהערן, אז נישט וועט ער נישט הערן וואס מ'האט גערעדט. **היינטיגע צייטן, וואס די הבלי עולם הזה טוען רידערען מיט אזא קול רעש גדול, ווען מ'רעדט צו די קינדער, מ'הערט נישט די ווערטער וואס די עלטערן רעדן. דער עולם הזה איז אזוי רעש'יג אז די קינדער זענען נישט דערביי צוצוהערן וואס די עלטערן רעדן. אז מ'וויל אז דאס קינד זאל יא הערן, איז נישטא נאר איין עצה, נאנט צו ווערן צו דעם קינד.** אריינרעדן אין די אויערן. מ'מיינט נישט אין די אויערן א קירוב חצוני, א אויסענווענדיגן קירוב, נאר א קירוב פנימי, א נאנטקייט. וויפיל עלטערן זענען דא וואס זענען ווייט פון די קינדער, מען זעהט זיך דאך זעלטן היינט מיט די קינדער, און אפילו ווען מ'טרעפט זיך שוין, שרייט מען אן, מ'דארף דאך מוסר זאגן אויך, ס'איז זייער מצוי אז ס'איז נישטא קיין נאנטקייט צווישן קינדער און עלטערן.

מ'דארף זעהן מקרב זיין א קינד. דער קינד זאל זיין נאנט צו זיין הארץ, און ער זאל זיין נאנט צו דעם הארץ פונעם קינד. דער טאטע דארף טרעפן א וועג וויאזוי ער קען ממשיך זיין, זיין קינד מיט עבותות אהבה, מיט ליבשאפט, אז דאס קינד זאל זיך שפירן נאנט צו דעם טאטען, ער זאל קיינמאל נישט וועלן איבערלאזן די שטוב ווייל אזוי גוט איז ביי מיר אינדערהיים ביי מיינע עלטערן, און ער זאל וועלן הערן וואס דער טאטע זאגט אים. דער טאטע דארף צולייגן א אויער צו א קינד אפילו ווען ער האט נישט קיין געדולד, ער קומט אהיים שפעט, און ער האט שוין נישט קיין געדולד צו די נארישקייטן פון קינדער, אבער ווען דאס קינד זעהט אז דער טאטע איז נישט אינטערסאנט אין וואס איך רעד, ווערט ער אפגעקילט פונעם פאטער. מ'איז מחוייב ווען מ'קומט אהיים, אז דאס קינד וויל עפעס זאגן, אויסהערן וואס ער זאגט, אפילו ער איז נישט דערביי. ווייזן א נאנטקייט צו דעם קינד, זיך משתעשע זיין, אונטערהאלטן זיך, מיט א קינד, בשעת מ'האט די געלעגענהייט דערצו.

און דעמאלטס ווען מ'איז נאנט צו א קינד, דעמאלטס קען מען הערן אפילו ווען ס'איז דא קול רעש גדול פון הבלי עולם הזה וואס זענען מרעיש אינדרויסן, מען קען רעדן צו א קינד און דאס קינד וועט דאס דערהערן, און ער וועט נישט געשטערט ווערן פון די קולות וואס ס'איז דא פון די גאס.

ביי יציאת מצרים שטייט אין פסוק (שמות י, ב) למען תספר 'באזני' בנך ובן בנך, דו מוזט צו אים רעדן אין די אויערן, אז דו ווילסט אז די סיפור וואס דו פארציילסט אים זאל מאכן אויף אים א רושם, דארפסטו זיך מתקרב זיין צו זיין הארץ, זיין נאנט לעבן אים, אזויווי איינער וואס רעדט צו יענעם ווען ער שטייט צו אים נאנט, און דעמאלטס אפילו ווען די גאס שרייט אנדערש, וועט דאס קינד דערהערן וואס דו פארציילסט אים, און ס'וועט אריינגיין די ווערטער וואס דו זאגסט אים אינעם הארץ. הט אזנך ושמע דברי חכמים (משלי כב, יז), מ'דארף נאנט ברענגען א קינד אז מ'זאל אים קענען אין די אויערן אריינזאגן, הט אזנך, בייג דיר צו די אויערן, שטיי צו מיר נאנט, וועסטו דערהערן די דברי חכמים וואס איך לערן מיט דיר.

התנהגות ההורים יהיו לדוגמא לבניהם אחריהם

נאך א וועג איז דא, ווען מען איז אויף א פלאץ ווי ס'איז דא א גרויסע רעש און מ'קען נישט דערהערן, און מ'וויל יענעם צוברענגען ער זאל משים לב זיין, איז ווען א מענטש זעהט פאר זיינע אויגן א זאך, מאכט עס אויף אים מער רושם פון אלע

קולות וואס ער הערט ארום און ארום. ווען א מענטש איז אין א זאל און מ׳קען נישט רעדן, אבער מ׳ווייזט אים א בילד, ער זעהט עפעס א אויסשטעלונג פאר זיינע אויגן, אז ער זעהט עס פאר די אויגן, מאכט דאס מער רושם פון אלע גרידער וואס ער הערט ארום און ארום, ס׳שטערט אים גארנישט וואס ער הערט, ער איז יעצט פארטוען אין די זאך וואס ער זעהט. ווען קינדער זעהן וויאזוי עלטערן פירן זיך, דאס מאכט א גרעסערן רושם אויף זיי ווי די רעש פון דער גאס.

יעדער ביי אונז ווייסט, אז דער עיקר השפעה וואס ער האט געהאט פון זיינע עלטערן אין שטוב, וואס ער האט געהאט ביי זיינע רבי׳ס, איז נישט נאר דאס וואס מ׳האט געלערנט מיט אים, נאר דאס וואס ער האט געזעהן פון זיי, זיי זענען געווען א מוסטער וויאזוי א איד דארף זיך צו פירן, און דאס איז געבליבן פאר דעם קינד אין הארץ אלע זיינע טעג שפעטער, און קיין שום זאך האט נישט געקענט אוועקנעמען פון אים די צורה וואס ער גדעדענקט וויאזוי זיינע עלטערן וויאזוי זיינע רבי׳ס האבן זיך געפירט, דאס שטייט אים פאר די אויגן, דאס וואס מען זעהט קען מען נישט אוועקנעמען פון קיין שום מענטש, און דאס לאזט איבער א רושם.

די עיקר השפעה וואס האט געמאכט א רושם אויף אונז, איז נישט געקומען פון דעם וואס מ׳האט געזעהן אז די עלטערן זענען מקיים די מצוות [דאס איז נאר א קליינער חלק], **נאר וואס מ׳האט געזעהן די ליבשאפט וואס זיי האבן געהאט צו א מצוה. דער תענוג, דער חיות, די שמחה, דעם קורת רוח, וואס זיי האבן געהאט בשעת זיי האבן גדעדינט דעם אייבערשטן**, וואס האט בולט געווען, ווער ס׳האט זיי אנגעקוקט האט געזעהן וויאזוי די מצוות פונעם אייבערשטן איז ביי זיי נחמדים מזהב ומפז רב, ס׳איז מתוקים מדבש ונופת צופים, דאס האט געמאכט א געוואלדיגן רושם, וואס ער האט געזעהן ביי זיין טאטען ביי זיין רבי׳ן אז זיי זענען מוותר אויף געלט, זיי זענען מוותר אויף באקוועמליכקייט, כדי צו טוען א מצוה, און יעדע טירחא איז געווען ביי זיי גארנישט גערעכנט אקעגן דעם תענוג וואס זיי האבן פון טוען א מצוה.

קיום המצות בחביבות משאיר רושם עז בבית

איך וועל עס מער מסביר זיין, א טאטע לערנט מיט א קינד אז מ׳דארף זיצן סוכות אין א סוכה, דאס קינד לערנט, אבער אוודאי מאכט א גרעסערן רושם ווען ער זעהט אז דער טאטע אליין איז דאס מקיים, ווען ס׳קומט סוכות און דער טאטע זעצט זיך אריין אין די סוכה לאזט דאס איבער א גרעסערן רושם אויף אים. אויב ער זעהט אז דער טאטע איז נישט נאר מקיים די מצות סוכה אויף די פאר מינוט וואס מ׳דארף

זיצן אין די סוכה, נאר זיין גאנצער חיות איז די סוכה, ווען ער האט א מינוט צייט גייט ער צוריק אריין אין די סוכה, לאזט עס איבער אויף אים נאך א גרעסערן רושם. אבער נאך א גרעסערן רושם מאכט אויפן קינד, ווען ער זעהט ווען מ'געזעגענט זיך פון די סוכה, און דער טאטע גייט צו און ער קושט די ווענט פון די סוכה, און ער גייט אריין אין שטוב מיט א שמחה מיט א פרייליכקייט, איך בין דאך גאנצע זיבן-אכט טאג געזעסן אין די סוכה און מקיים געווען די מצוה. די נקודה וואס א מענטש פאסט אפילו נישט אויף, דאס איז די נקודה וואס רירט אן ביים קינד דאס מערסטע, **ווייל דאס קינד זעהט דעמאלטס די ליבשאפט וואס דער טאטע האט צו די מצוה, וואס פארא שמחה ער האט אז ער האט מקיים געווען די מצוה. דאס ווייזט אז דער טאטע האט נישט מקיים געווען די מצוה ווייל מ'דארף מקיים זיין, ווייל ער האט א עול אויף זיך אז ער דארף אזוי טוען, און ער האט שוין אפגע'פטר'ט, ער האט שוין געענדיגט וואס ער האט געדארפט צו טוען, נאר ס'ווייזט ארויס זיין חשיבות מיט זיין ליבשאפט צו די מצוה.**

ווען ס'איז דא מזוזה אויף די טיר און מ'גייט אדורך, און מ'פארגעסט נישט ארויפצולייגן די הענט אויף די מזוזה און א קוש צו געבן אויף די מזוזה, דאס ווייזט אויף די ליבשאפט וואס א מענטש האט צו די מצוה. ווען ער זעהט וויאזוי זיין טאטע איז מכבד זיין רבי, צי ער איז מכבד חכמי ישראל, וואס פון ליבשאפט געט ער זיי א קוש פון אהבה צו תורה. ווען ער זעהט וויאזוי דער טאטע טאנצט שמחת תורה וויאזוי ער פריידט זיך מיט די תורה, דאס איז א בילד וואס בלייבט ביי דעם קינד אויף שטענדיג, אסאך און אסאך מער ווי ווערטער וואס מ'הערט - און דאס בלייבט אויף שטענדיג! אפילו ווען ס'איז דא א גאס וואס רידערט וואס פארפירט מענטשן אין תענוגי עוה"ז, דאס אבער וואס ער זעהט מיט די אויגן דאס גייט אריין טיפער און דאס בלייבט ביי אים א שטענדיגער קנין.

חנוך לנער על פי דרכו (משלי כב, ו), ווען דו ביסט מחנך א קינד, נישט נאר זיי אים מחנך מיט ווערטער, נאר דו דארפסט אים מחנך זיין על פי 'דרכו', מיט דיין וועג וויאזוי דו פירסט זיך, דעמאלטס איז גם כי יזקין לא יסור ממנו, וועט דאס נישט אוועקגיין פון אים.

משארום צרורות בשמלותם על שכמם

די תורה הקדושה פארציילט, ווען אידן זענען ארויס פון מצרים, איז געווען משארותם צרורות בשמלותם על שכמם (שמות יב, לד), משארותם גייט ארויף אויף

שיירי מצה ומרור, מיט דעם זענעם זיי ארויסגעגאנגען על שכמם. ס'איז געווען פסח ביינאכט, זיי זענען ארויסגעגאנגען דעם אנדערן צופרי, מ'האט געגעסן נעכטן מצה ומרור, און מ'האט גענומען די שיריים וואס ס'איז געבליבן פון די מצה ומרור, על שכמם, און מיט דעם איז מען ארויסגעגאנגען. דער בעל הטורים ברענגט צו אויף צרורות איז דא צוויי פסוקים, איינס שטייט דא משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, נאכדעם איז דא א פסוק (אין שמואל ב כ-ג) ותהיינה צרורות עד יום מותן. קען זיין דער פשט דערפון איז, אידן זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים און זיי האבן גענומען די שיירי מצה ומרור על שכמם, לאמיר זיך פארשטעלן (פיקטשערן) וויאזוי דאס האט אויסגעקוקט, יעדער איד איז ארויסגעגאנגען פון מצרים זאגט די גמרא (בכורות ה:) מיט תשעים חמורים טעונים מכספם וזהבם פון מצרים, מיט ניינציג אייזלען אנגעפולט מיט זילבער און גאלד, וינצלו את מצרים (שמות יב-לו), אידן האבן אויסגעליידיגט מצרים כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט.). וואס האבן זיי געלייגט אויף די בהמות גאלד און זילבער, וואס האבן זיי נישט געלייגט אויף די בהמות נאר זיי האבן עס געטראגן ביי זיך על שכמם, שיירי מצה ומרור. ס'איז געבליבן שיריים פון די מצה מיט די מרור, נעכטן האבן מיר באקומען א מצוה פונעם אייבערשטן די ערשטע מאל אין אונזער לעבן אז מ'זאל עסן פסח מצה ומרור, פסח קען מען נישט מיטנעמען, ס'איז דאך נותר, מ'האט דאך געדארפט פארברענען אז ס'איז געבליבן דערפון, ס'איז געבליבן שיריים פון מצה ומרור, און די שיריים פון מצה ומרור איז שוין עבר זמנו, מ'האלט שוין נאכדעם, מ'האלט שוין א טאג שפעטער, און אידן האבן זיך מיטגענומען די שיירי מצה ומרור, און מ'האט דאס נישט ארויפגעלייגט אויף די בהמה נאר ס'איז געווען צרורות בשמלותם על שכמם, פון די ליבשאפט פון די מצוה האבן זיי געטראגן אויף זיך די שיירי מצה ומרור.

וואס טוען מיר נאכ'ן סדר צופרי, ס'בלייבט איבער אויפן טיש חרוסת מיט מצה מיט מרור, מ'קערט עס אפ און מ'ווארפט עס אוועק. אידן האבן נישט אזוי געטוען. אידן ווען זיי האבן איבערגעלאזט מצרים, האבן זיי נישט איבערגעלאזט די שיירי מצה ומרור אין מצרים אויפן טיש, און זיי האבן דאס נישט געלייגט אויף די חמורים, נאר זיי האבן דאס מיטגענומען צרורות בשמלותם על שכמם, זיי האבן דאס מיטגענומען מיט זיך אויף זייער אקסל.

מען זעהט ווען א מענטש פארט אונטערוועגנס, ער פארט אויפן עראפלאן, א חלק פון זיינע זאכן פאקט ער איין אין רענצלעך, און דאס לייגט מען אונטען אין עראפלאן דארט ווי מ'טראגט די פעקלעך, ווען ער האט אבער ביי זיך חשובע זאכן,

דאס געבט ער נישט אריינצוגיין אונטען אין דעם פעקל, דאס נעמט ער מיט זיך, ער האט א קליינע רענצל וואס דאס נעמט ער ארויף מיט זיך אויפן עראפלאן, דאס לייגט ער העכער זיין קאפ כדי אכט צו געבן דערויף. ווען ער טראגט מיט זיך געלט צו דימאנטען, דאס טרויט ער נישט אפילו ארויפצולייגן אויבן, דאס לייגט ער ביי זיך אין טאש אריין, נאנטער צו זיין גוף, דאס וועט ער נישט לאזן אז ס׳זאל פארלוירן ווערן. אידן האבן נישט אזוי געטוען, כסף וזהב וואס מ׳האט ארויסגענומען פון מצרים האבן זיי געלייגט אויף די חמורים, שיירי מצה ומרור דאס האבן זיי גענומען בשמלותם, דאס האבן זיי געטראגן אין זייערע קליידער ארויפגעלייגט על שכמם, צו ווייזן די חביבות וואס זיי האבן צו א מצוה פונעם אייבערשטן! אפילו די שיריים וואס ס׳איז געבליבן פון די מצוה ווי חשוב ס׳איז געווען ביי זיי.

איך געדענק ביי מיין טאטען ז״ל, פסח ביים סדר האט ער געגעסן מצה ומרור ווי דער סדר איז, און נאכן עסן פאלט דאך אראפ שטיקלך פון די מצה פון די מרור אויפן קאוטש צי אויף די בעקיטשע (ווי דער סדר איז) ווען ער האט אויפגעגעסן די מצה מיט די מרור, ער האט זיך אויפגעזעצט, האט ער אנגעהויבן צוזאמצוקלויבן, יעדע ברעקעלע מצה וואס איז אים געווען אויפן בגד האט ער אריינגענומען אין מויל, יעדע שטיקל פון די מרור וואס איז געווען האט ער אריינגענומען אינעם מויל, צו ווייזן א חיבה פאר די מצוה! נישט מ׳האט יוצא געווען א כזית מצה און א כזית מרור, ס׳איז געווען א חשיבות פאר זיך, און די קינדער האבן צו געזעהן די ליבשאפט וואס א איד דארף האבן צו די מצוה, די קינדער וואס האבן דאס צוגעזעהן וואס פארא רושם דאס האט געמאכט.

ווען קינדער זעהן א הנהגה ביי די עלטערן ווי זיי האבן ליב א מצוה, וויאזוי מ׳האט א חיות פון טוען א מצוה, דאס וועט בלייבן ביי די קינדער שטענדיג. דאס איז אין אומר ואין דברים, מ׳דארף נישט זאגן קיין מוסר, און מ׳דארף נישט אויפקלערן זיי, די מחזה וואס זיי זעהן וויאזוי דער טאטע האט געטוען אמאל א מצוה, און ער האט דאס געטוען מיט א שמחה, דאס וועט בלייבן פאר זייערע אויגן שטענדיג.

בנים המתנהגים בדרכי התורה מזכים את האב גם בעולם הבא

ווען ס׳קומט די צייט און מ׳גייט אוועק פון די וועלט, וועט ער נהנה זיין פון דעם וואס ער האט איבערגעלאזט קינדער וואס פירן זיך על דרכי התורה. במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל:), אבער די עבודת השם

פון די קינדער דאס וועט אים בלייבן שפעטער, ברא מזכה אבא (סנהדרין קד.), א קינד איז מזכה דעם פאטער. א מענטש נעמט זיך גארנישט מיט פון די וועלט, ווען ער גייט אוועק פון די וועלט האט ער נישט עפעס אנדערש נאר ׳שמלותם על שכמם׳, ער גייט ארויס מיט איינצלענע בגדים וואס מ׳האט אים אנגעטוען, מיט דעם גייט ער אוועק פון די וועלט.

זאגט דער פסוק, משארותם, דאס וואס אידן האבן זיך געפירט מיט דעם וואס ס׳איז זיי איבערגעבליבן די שיירי מצה ומרור, דאס איז בשמלותם על שכמם, ווען מ׳גייט אוועק פון די וועלט און מ׳בלייבט נאר מיט שמלותם על שכמם, דעמאלטס נעמט מען מיט די משארותם, וואס עס איז געבליבן ביי די קינדער, דער חלק וואס זיי האבן געזעהן די ליבשאפט וואס מ׳האט צו תורה און צו מצוות. זאגט די מסורה, ותהיינה צרורות עד יום מותן, דאס וואס מ׳האט געזעהן ביי די עלטערן משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, דאס בלייבט צוגעבינדן עד יום מותם ועד בכלל, די השפעה פון די הנהגה וואס א איד פירט זיך, דאס בלייבט ביי די קינדער אויף שטענדיג.

דאס דארף מען געדענקן, אונז האבן מיר נישט קיין חשוב׳ערע זאך ווי אונזערע קינדער. ס׳קומט אמאל א טאג וואס ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, מ׳לאזט אלעס איבער און מ׳קערט זיך צוריק הרמתה, כי שם ביתו, דארט איז אונזער שטוב, דעמאלטס האט מען נישט מער ווי תענוג פון די קינדער וואס מ׳האט איבערגעלאזט אויף די וועלט וואס גייען בדרכי התורה, זיי זענען די שווארץ אפל פון אונזער אויג וואס מ׳דארף זיי היטן. א מענטש איז מחויב אלעס צו טוען וואס עס איז בידו, אויפצושטעלן אן ערליכן דור, אויפצושטעלן ערליכע אידישע קינדער. ס׳איז שווער, מ׳דארף מוותר זיין אויף אסאך זאכן אין א שטוב, אז קינדער זאלן עס נישט וויסן, קינדער זאלן עס נישט זעהן, ס׳קומט נישט אייביג אן גרינג, אבער אז מ׳וויל האבן דעם נצחיות פון די קינדער, ס׳זאל זיין תהיינה צרורות עד יום מותם, מוז זיין דער משארותם, אז מ׳זאל זעהן וויאזוי די עלטערן זענען נהנה פון תורה ומצוות, דעמאלטס לאזט עס איבער א חיות אויף שפעטער אויך.

חלושי כשרון יכולים בשאיפה חזקה להתגדל להיות גדולי תורה

איך האב געוואלט רעדן א נושא, ס׳איז דא שוואכע קינדער, זיי זענען נישט קיין בעלי כשרון, שוואכע בחורים, ס׳קומט זיי אן שווער תופס צו זיין דאס לערנען, דער

קאפ איז שוואך ער כאפט נישט אזוי שנעל אויף. אסאך מאל זענען זיך די עלטערן מייאש פון די קינדער, און כל שכן די קינדער אליין, זענען אוודאי מיואש פון זיך אליין אז זיי וועלן נאך האבן אמאל א מעגליכקייט זוכה צו זיין בכתרה של תורה. אסאך מאל קומט אויס, אז זיי ווערן אוועקגעשטופט פון ישיבות וואס זיי קענען זיך נישט מסדר זיין, ווייל זיי האלטן נישט דערביי זיי זאלן זיך פלאגן, זיי זאלן זיך מתאמץ זיין און זיך אנשטרענגען, האבן זיי אויפגעגעבן האפענונג. איך בין א חלש, איך קען נישט, איך קען זיך נישט צופאסן.

אלע ווייסן מיר, ווי פריער גערעדט, פון הגאון ר׳ שמואל וואזנער זצ״ל, וויאזוי ער איז נתעלה געווארן, ער איז געווארן א גדול הדור, ווי מ׳האט פריער דערמאנט, נישט יעדער ווייסט אבער זיין היסטאריע וויאזוי ער איז צוגעקומען און ער איז אזוי אויסגעוואקסן. איך פארצייל עס נאר וועגן דעם כדי מ׳זאל זיך אראפלערנען און נעמען פון דעם חיזוק. וויאזוי ער האט זוכה געווען דערצו, ס׳איז געווען מיט א געוואלדיגן פלאג צו תורה, ער איז נישט נתגדל געווארן אין א רבני׳שע שטוב און נישט קיין רבי׳שע שטוב, אין א פשוטע פשוטע שטוב איז ער ערצויגן געווארן. א שטוב וואס די שאיפה איז נישט געווען דוקא פון שבתי בבית ה׳ כל ימי חיי, וואס מ׳זאל אים מעודד זיין און מ׳זאל אים מחזק זיין ער זאל אוועקגעבן אלע זיינע יארן פאר תורה, נישט אין אזא שטוב איז ער ערצויגן געווארן. זיינע כשרונות זענען געווען שוואכע כשרונות, דער מלמד האט נישט געוואלט מיט אים לערנען, ווייל ער האט געזאגט, ווילאנג איך געב אים צו פארשטיין איין זאך, קען איך לערנען מיט אנדערע אסאך מער, און ווען איך געב אים שוין צו פארשטיין, געדענקט ער דאס נישט, און ער האט זיך אפגעזאגט אז ער וויל נישט מיט אים לערנען. אבער ער האט זיך נישט געלאזט און ער האט פלייסיג געלערנט, ער האט זיך געמוטשעט, איבערגעגאנגען נאכאמאל און נאכאמאל ביז ער האט אנגעהויבן צו פארשטיין, ער איז שעות ארוכות געזעסן און איינגע׳חזר׳ט דאס ביסל וואס ער האט געקענט כדי ער זאל קענען דאס לערנען.

אין בני ברק איז דא א מכון וואס הייסט ״אחיה״, דאס איז א מכון וואס ס׳איז געמאכט געווארן פאר שוואכע קינדער, דאס איז א פלאץ וואס מ׳געט זיך דארטן אפ אזויווי ״חוש״ בערך, און ער איז געווען דארטן ביי א חנוכת הבית אין דעם פלאץ, און ווען ער איז אוועקגעגאנגען האט ער געזאגט פאר דעם מנהל פון דעם מוסד, ווען אזא מוסד וואלט געווען אין ווינען ווען איך בין געווען יונג, וואלט איך

געוועז דער ערשטער תלמיד וואס מ׳וואלט מיך ארייגעלייגט אהין! אזוי שוואך זענען געוועזן זיינע כשרונות צום לערנען.

און ער האט זיך געפלאגט, און ער האט פלייסיג געלערנט, און ער האט אנגעהויבן צו פארשטיין לערנען, און ער איז שוין אויסגעוואקסן א בן תורה, ביז נפשו חשקה בתורה, ער וויל גיין לערנען אין ישיבה חכמי לובלין. מ׳האט אים נישט געוואלט אננעמען, ווייל זיינע כשרונות זענען נישט געוועזן צוגעפאסט צו אזא הויכע דרגא לימוד וואס ס׳איז געווען דארטן. ביז ער האט זיך אויסגעבעטן אז מ׳זאל אים אריינעמען אין די ישיבה, און מ׳האט אים אריינגענומען אויף פראבע פאר דריי חדשים, מ׳וועט זעהן וויאזוי ער וועט זיך מסדר זיין. האט ער פארציילט, ווען ער איז אריין אין ישיבה האט ער נישט געהאט אפילו איין בחור וואס האט געוואלט מיט אים לערנען. מ׳האט געוויסט אז ער איז א שוואכער, און ער איז דא נאר אויף פראבע, און קיינער האט אים נישט געזוכט פאר א חברותא. איז ער געזעסן אליין פון צופרי ביז ביינאכט ביי די גמרא און ער האט זיך אליין געפלאגט אויף לערנען, ביז ס׳איז געווען איין בחור אין די ישיבה וואס האט רחמנות געהאט, אז א בחור זיצט א גאנצן טאג אליין און ער האט נישט מיט וועם צו רעדן, האט ער אים געזאגט, ביינאכט וועט ער מיט אים לערנען א שיעור. איין חברותא האט ער געהאט ביינאכט מיט וועם ער האט געלערנט אלס רחמנות;

ס׳איז אדורך די דריי חדשים, האט די הנהלה געזאגט אז ער האט נישט עומד געווען בנסיון, ס׳איז נישט געלונגען, ס׳לוינט זיך נישט ער זאל בלייבן דא ווייטער, ער זאל אוועקגיין. איין איד אין די הנהלת הישיבה — וואס ער האט אים שטענדיג מכיר טובה געווען — האט זיך ארייגעלייגט פאר אים און ער האט געזאגט, א בחור פלאגט זיך אזויפיל אויף לערנען מ׳טאר אים נישט אוועקשיקן פון דא. איז ער געבליבן דארטן לערנען און ער האט זיך געפלאגט, און ער האט שטענדיג מכיר טובה געווען פאר דעם פון די הנהלה וואס האט אים געלאזט בלייבן אין די ישיבה. האט ער פארציילט אז ס׳איז געווען דארטן ר׳ שמעון זשעליחאווער, אן אדם גדול מאוד, דער משגיח אין די ישיבה. דער משגיח האט אים שטענדיג מחזק געווען און ער האט אים געזאגט די גאנצע צייט, זיי נישט צובראכן, געב נישט אויף, דו זאלסט מתפלל זיין צום אייבערשטן, שטארק דיך, וועסטו זוכה זיין צום סוף צו סייעתא דשמיא אז דו וועסט מצליח זיין.

און ס׳איז אויסגעוואקסן פון אים א מאור הדור! אויסגעוואקסן א איד וואס איז געווען בקי בכל התורה, וואס האט מזכה געווען די וועלט מיט זיין תוה״ק!

א מוסר השכל, א שוואכער בחור, א חלש אין כשרון, אויב מ׳וויל פלייסיג לערנען, מ׳לייגט זיך אריין דעם קאפ אין לערנען און מ׳חזר׳ט נאכאמאל און נאכאמאל, דאס ביסל וואס ער פארשטייט חזר׳ט ער איבער נאך און נאך, וועט זיך דער קאפ עפענען! די כשרונות וועלן זיך אנטוויקלען. ס׳איז מחייב יעדן איינעם צו וויסן צו וואס מ׳קען צוקומען ווען א מענטש פלאגט זיך און ער האט התמדת התורה און א רצון צו וואקסן.

דער מהר״ם שיק ווייסט מען, אז ער האט אויך געהאט א שוואכן קאפ. ס׳שטייט אין דרכי משה החדש תולדות פון מהר״ם שי״ק, אז דער מהר״ם שיק האט געזאגט אויף זיך, אז אין די יוגענט האב איך געהאט א קאפ, אין אונגאריש האט מען דאס גערופן א ״טוק״, אזוי האט מען גערופן א קירבע, און איך האב דאס אויסגעארבעט אז איך זאל האבן א מענטשליכן קאפ. אלעס איז געקומען פון די יגיעה. און ער פלעגט צו זאגן פאר די בחורים אין די ישיבה, אז ר׳ אלעזר בן חרסום האט מחייב געווען די עשירים, און הלל האט מחייב געווען די עניים, איך בין מחייב — האט דער מהר״ם שיק געזאגט — די וואס האבן שוואכע כשרונות און זיי לערנען נישט! ווייל איך האב נישט פארשטאנען קיין גמרא ווען איך האב מיך געזעצט לערנען, איך האב נישט געדענקט וואס איך האב געלערנט, אבער איך האב מיך קיינמאל נישט מייאש געווען, איך בין איבערגעגאנגען פערציג מאל יעדע שורה גמרא ביז איך האב פארשטאנען וואס איך האב געלערנט, און איך האב פארגאסן טרערן צום אייבערשטן אז דער באשעפער זאל מיר געבן שכל איך זאל פארשטיין לערנען, און איך האב געשפירט ווי ס׳עפענט זיך מיר דער מח נאך און נאך און נאך, ביז ער איז אויסגעוואקסן אזא גדול ווי דער מהר״ם שיק איז געווען.

אם ריק הוא, מכם הוא, שאין אתם מתייגעים בה

משה רבינו, די לעצטע ווערטער וואס ער האט גערעדט צו אידן האט ער זיי געזאגט (דברים לב-מו), שימו לבבכם לכל הדברים לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת כי לא דבר ריק הוא מכם, די תורה איז נישט פון ענק ליידיג, כי הם חייכם, דאס איז ענקער לעבן, ובדבר הזה תאריכו ימים, מיט דעם וועט עטץ מאריך ימים זיין, שטייט אין ירושלמי (פאה ג-א), אם ריק הוא, ווען דו זעהסט אז די תורה איז ליידיג, מכם הוא, איז דאס פון ענק, בשביל שאין אתם מתייגעים בה, ווייל עטץ האטס ענק נישט געפלאגט. ווען מ׳פלאגט זיך אויף תורה איז נישטא קיין ריק, אפילו א מענטש איז א חלש און ער האט א שוואכע תפיסה, אבער אז מ׳לייגט זיך אריין אין תורה, און

מ׳לאזט זיך נישט שטערן פון אלע שטותים פון די נייעסן וואס ס׳איז דא אויף דער וועלט, ס׳אינטערסירט אים גארנישט נאר אפצולערנען נאך א בלאט און נאך א בלאט, סוף כל סוף וואקסט מען אויס.

דאס איז א מוסר השכל פאר אונז אלע, סיי פאר בחורים, סיי פאר יונגעלייט. **איך וועל אנהייבן מיט די בחורים, ס׳איז דא אסאך מאל בחורים אין ישיבות וואס זיי זעהן נישט קיין סימן ברכה אין זייער לערנען. ס׳איז נישט ווייל זיי האבן א שוואכן כשרון וועגן דעם זעהן זיי נישט קיין סימן ברכה, נאר ווייל זיי האבן נישט קיין ׳רצון׳ און זיי האבן נישט קיין ׳התמדה׳, ווען ס׳וואלט געווען רצון, אז מ׳וויל, און ס׳איז דא התמדה פלייסיג לערנען, קומט מען אן!** ס׳קומט אן אביסל שווערער אבער מ׳קען אנקומען. מ׳שטייט שוין סוף זמן ס׳איז שוין חודש אדר, ס׳איז נאך דא צוויי חדשים ביז צום קומענדיגן זמן, אז מ׳לייגט זיך אריין אין תורה און מ׳לערנט בלאט נאך בלאט, נישט אויפשטעלן זיך ביז איך קען נישט די קשיא די תירוץ א.א.וו. סוף כל סוף וועט מען זעהן שפעטער פירות אינעם עמל וואס מ׳האט זיך געפלאגט.

כל אחד ואחד מסוגל לעמוד על המבחן לכמה דפים מידי חודש בחדשו

יונגעלייט, איך רעד נישט פון די וואס האבן זוכה געווען צו זיצן אין כולל און לערנען, איך רעד פון בעלי בתים. ס׳איז דא חבורות, ביי אונז איז דא ״ובהם נהגה״, אין אנדערע פלעצער איז דא אנדערע חבורות וואס מ׳לערנט, נישט קיין סאך, אן עמוד א טאג, א חודש לערנט מען צען בלאט, מ׳האט געגעבן צייט אז מ׳זאל עס קענען איבער׳חזר׳ן, ס׳איז דא א בחינה וואס מ׳שטעלט זיך סוף חודש. **פארוואס קען זיך נישט יעדער יונגערמאן שטעלן צו אזא בחינה? פארוואס קען ער נישט נעמען אויף זיך איינמאל א חודש אז וואס מען לערנט איבער׳חזר׳ן נאכאמאל און נאכאמאל ער זאל עס געדענקען און זאל זיך קענען פארהערן? ווייל ער טראכט ס׳איז נישט פאר מיין השגה, איך שפיר נישט אז איך קען עס דערהייבן. אם ריק הוא, אז דו שפירסט אז דו ביסט ליידיג זאלסטו וויסן מכם הוא, דאס איז פון ענק, שאין אתם מתייגעים בה, ווייל מ׳פלאגט זיך נישט. ווען מ׳פלאגט זיך אויף תורה, ווען מ׳האט א רצון אז מ׳וויל, איך וויל עס קענען און מ׳וועט אויסנוצן די צייט, וועט מען עס קענען.** טעמו וראו כי טוב ה׳, פרובירטס, הייבטס אן, נעמטס א חודש די בחינה פון דעם חודש, עטץ וועטס שפירן וואס פארא טעם און תענוג ס׳איז אז מ׳קען וואס מ׳האט געלערנט, און מ׳פארשטייט וואס מ׳האט געלערנט, און מ׳האט וואס צו טראכטן אין תורה, וועט מען זעהן נאכדעם אז מ׳קען שפעטער אסאך און אסאך מער אנקומען.

ס'איז געווען א איד דא ר' משה הענדלער ז"ל, ער האט פארציילט, אז ווען ער איז געקומען אהער קיין אמעריקא, איז ער געגאנגען מקבל פנים זיין, זיין רבי'ן, דער סאטמאר רב זי"ע. און ער האט אים דעמאלטס געזאגט: משה, הער אויס, **דו זאלסט וויסן אז דא אין אמעריקא איז זייער גרינג צו זיין אן עהרליכער איד, אפילו דו וועסט וועלן גיין מיט א שטריימל אינמיטן די וואך, ס'וועט דיך קיינער נישט שטערן, דו קענסט טוען וואס דו ווילסט, ס'איז זייער גרינג צו זיין עהרליך דא אין אמעריקא, אבער אז מ'זאל האבן א 'רצון' צו זיין אן עהרליכער איד, איז נישטא נאך אזא פלאץ ווי ס'איז אזוי שווער ווי אין אמעריקא.** אן עהרליכער איד צו זיין קען מען, אבער 'ווועלן' זיין אן עהרליכער איד, דאס איז זייער שווער. די תענוגים פון אמעריקא, די פרייהייט, די רדיפות הממון, שלעפט אוועק דעם מענטש ער זאל נישט האבן קיין רצון.

די זעלבע איז לגבי לימוד התורה, ס'איז קיינמאל נישט געווען א תקופה ביי אידן וואס ס'זאל זיין אזוי גרינג אויסצואוואקסן א תלמיד חכם ווי ס'איז היינט. ס'איז קיינמאל נישט געווען אזא צייט וואס א בחור צי א יונגערמאן זאל קענען שטייגן און פארשטיין לערנען אזויווי ס'איז דא היינט. אמאל אז מ'האט געוואלט לערנען, האט ער געדארפט האבן א רבי ווער ס'זאל מיט אים לערנען, און דער רבי האט געדארפט האבן געדולד ער זאל מיט אים לערנען, נישט אייביג האט ער געהאט ווער ס'זאל מיט אים לערנען, אסאך שוועריקייטן זענען געווען. ס'איז היינט דא גמרות וואס מ'האט געדרוקט מיט א גרינגן פירוש אויף גאנץ ש"ס, וואס א קינד קען פארשטיין וואס מ'לערנט, און מ'קען דאס איבער גיין נאכאמאל און נאכאמאל ביז ער פארשטייט געהעריג וואס מ'האט געלערנט. ס'איז דא ביאורים אין די גמרות וואס זענען מפרש, יעדע קשיא מערקט מען אן תיכף, און מיט אזא שיינעם לשון איז מען דאס מסביר. ס'איז דא ארטסקרול גמרות, ס'איז דא מתיבתא גמרות, ס'איז דא גמרות מיט אידיש פאר די וואס פארשטיין נאך ווייניגער. ס'איז דא טעיפס פון מגידי שיעורים אויף יעדע מסכת אין ש"ס, וואס ער האט א חבר מיט וועמען ער קען עס מיטלערנען. **אז א מענטש וויל זיין א מתמיד אין לערנען, קען ער לערנען איין בלאט נאכן אנדערן בלאט און פארשטיין אין א קורצע צייט וואס אמאל האט מען זיך געדארפט אזויפיל פלאגן דערויף. ער דארף נישט גיין זוכן קיין רבי'ן, ער דארף נישט גיין זוכן א חבר ווער ס'זאל אים זאגן פשט אין א זאך, אלעס ליגט פאר אים היינט בשולחן הערוך ומוכן לאכול, ער דארף נאר האבן דעם רצון זיך אראפצוזעצן, איך וויל קענען דעם בלאט גמרא! דער רצון פעלט צו ליגן אין**

אהלה של תורה, און מען דארף זיך נישט לאזן מתבלבל זיין פון די נייעסן וואס ס'איז דא אויף דער וועלט, דעמאלטס קען יעדער זוכה זיין צו כתרה של תורה!

הכלים הטכנולוגים מעבירין את האדם על דעתו ודעת קונו

ס'איז געווארן שפעט, איך וויל נאך צוענדיגן מיט אן ענין, פון די טעכנעלאגישע כלים. מ'האט שוין כמה פעמים גערעדט דערפון, די סמארט-פאונס וואס זענען מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, **טאמער מ'האט נישט קיין געהעריגן פילטער דערויף, איז דער וואס באנוצט זיך מיט אזא כלי אן עבריין, די חכמים רופן אים אן ער איז א רשע [בגמרא בבא בתרא נז: בדאיכא דרכא אחרינא רשע מיקרי], און די תוצאות דערפון זעהט מען שוין היינט, וויפיל לוידער זענען אוועקגעפאלן פון אידישקייט אינגאנצען, וויפיל האבן איבערגעלאזט די דרכי התורה, און וויפיל זענען אפגעקילט געווארן פון זייער עבודת השם. דאס אלעס קומט פון די כלים, עס איז נישט קיין ספק אז ווען א מענטש דרייט זיך ארום מיט אזא כלי, אז ער פארלירט זיין שטוב, זיינע קינדער - אויף וועם ער דארף ארויפצוקוקן, וואס זיי וועלן אים אמאל זיין דער ברא מזכה אבא - פארלירט ער אינגאנצן, אז מ'געט זיך נישט אבטונג.**

מ'ווייסט אז אמאליגע צייטן איז שמירת שבת געווען א געוואלדיגער נסיון. דער חפץ חיים האט געזאגט, שבת ווערט אנגערופן אן "אות", ושמרו בני ישראל את השבת ווייל ביני ובין בני ישראל 'אות' הוא לעולם (שמות לא-טז). וואס מיינט אז שבת איז א צייכן? ער האט דאך יעדע זאך מסביר געווען מיט א משל, האט ער געזאגט אזוי, א מענטש עפענט א גרויס געשעפט וואס ער פארקויפט פארשידענע כלים, און ער שטעלט ארויף א סיין אויף זיין געשעפט, דא איז משה'ס געשעפט וואס פארקויפט און ער טוט ערצייגן די און די כלים. ס'איז געווען א גוט געשעפט, ס'גייט גוט, און מ'זעהט אין איינע פון די טעג אז דאס געשעפט איז פארשפארט, מ'הייבט אן צו טראכטן וואס האט דא פאסירט, אפשר איז אים אויסגעגאנגען די סחורה, אפשר איז ער נישט געזונט, מ'זעהט אז ס'גייט אדורך נאך א וואך און נאך א וואך און די געשעפט עפענט זיך נישט, טראכט מען אפשר איז ער אוועקגעפארן ערגעץ, אדער אויף א יריד, אפשר איז ער אוועקגעפארן אויף וויקעישאן, ער וועט באלד אהיימקומען. מ'זעהט אבער שפעטער, אז ס'קומט אן א מאווינג טראק וואס הייבט אן אראפצונעמען די סיין וואס ס'איז דא אויפן געשעפט, און די ביסל כלים וואס ס'איז דא הייבט מען אן אויסצולײדיגן, דעמאלטס ווייסט יעדער איינער אז

מ'האט אראפגענומען דעם סיין דעמאלטס איז שוין נישטא קיין בעל הבית אויף דעם געשעפט, ס'איז אפגעהאקט געווארן דער קשר וואס דער מענטש האט אמאל געהאט מיט דעם געשעפט.

האט דער הייליגער חפץ חיים געזאגט, א איד וואס היט שבת, טראגט אויף זיך אויף זיין שטערן א סיין, אז ער איז אן ערליכער איד, דאס איז זיין אות וואס ער האט אויף זיך. אז מ'נעמט אוועק דעם שבת האט מען אוועקגענומען זיין אות וואס ער האט אויף זיך, און ס'האט זיך אויפגעהערט זיין שייכות וואס ער האט צו אידישקייט - אזוי האט דער הייליגער חפץ חיים געזאגט בימיו.

כשיש שלט על הטלפון שהוא מאושר, כאילו נושא על מצחו שלט שהוא יהודי

אונז היינט, האבן מיר נישט קיין נסיון אינעם אות שבת. אבער אונזערע נסיונות היינט זענען אסאך און אסאך שווערער אויף קדושה, דער אות וואס ס'דארף זיין ביי יעדן איינעם וואס איז נחקק אין אונז, ולא יראה בך ערות דבר והיה מחניך קדוש. **ווען א מענטש האט די כלים, אויב ער האט דערויף א צעטיל א סטיקער א סיין אז דאס איז א משומר'דיגע כלי, וואס ווען ער נעמט עס ארויס און ער באנוצט זיך דערמיט זעהט יעדער איינער אז דאס איז א כשר'ע כלי, איז כאילו ער טראגט אויף זיך א סיין "איך בין אן עהרליכער איד"! דאס איז זיין סימבאל, און ער איז מקדש שם שמים, און ער טוט מעודד זיין מיט דעם אנדערע זאלן אויך אזוי נאכטועז און גיין אין דעם וועג, ער איז א מזכה את הרבים. טאמער אבער ער גייט ארום מיט א כלי און ס'האט נישט אויף זיך קיין סטיקער אז דאס איז א כשר'ע כלי, פעלט אים דער אות אז ער איז א איד! און ס'איז ח"ו אפגעהאקט געווארן זיין שייכות מיטן בורא עולם, ושב מאחריך, פון אזא כלי טוט דער רבוש"ע אוועקגיין פון אים.**

כל כלי יהיה עליו חותם, ולא ליגע בכלי שאין עליו חותם שהוא מאושר

איך וויל בעטן די תלמידים, אלע וואס קומען אין ביהמ"ד, און אלע אידן וואס ווילן זיין ערליך, אפילו מ'האט א כלי וואס ס'איז געפילטערט, אויפ'ן בעסטן אופן, זאל מען זעהן אז ס'זאל זיין א זיגל דערויף פון א קאמפאני "אז ס'איז כשר"! זאל עס זיין "מאושר" "משומר" "גדר" "טעג", נישט קיין חילוק וואס ס'איז, ס'זאל האבן אויף זיך א סטיקער אז דאס איז א כשר'ע כלי. מ'זאל נישט האלטן אין שטוב, און נישט אין טאש, און נישט אין די ביזנעס, א כלי וואס האט נישט אויף זיך קיין זיגל א חותם אז דאס איז אן עהרליכע כלי. טאמער פעלט די סיין דערויף, ווייזט דאס אז

דער מענטש האט אפגעהאקט כביכול פונעם אייבערשטן, ער האט נישט קיין שייכות מיטן רבוש״ע. איך בעט מ׳זאל עס זעהן צו טוען ווי פריער, עכ״פ ביז ר״ח ניסן זאל יעדער ארויפלייגן א סטיקער אויף זיין טעלעפאן וואס ער האט, און אויף זיין קומפיוטער, און פון דעמאלטס און ווייטער זאל מען מקבל זיין אויף זיך, נישט צוצורירן צו קיין כלי וואס האט נישט קיין סטיקער דערויף אז ס׳איז א כשר׳ע כלי.

און מעורר זיין די חברים, אפילו ער האט יא פאר זיך א כשר׳ע כלי, מ׳זעהט דער חבר נעמט ארויס א כלי וואס האט נישט אויף זיך קיין סטיקער, פרעגן פון אים, פארוואס גייסטו ארום מיט א כלי וואס האט נישט אויף זיך קיין זיגל אז ס׳איז א כשר? וועט ער זיין א מזכה את הרבים.

יעדער איינער ווייסט וויפיל שמירה מ׳דארף האבן אין די כלים, אבער סוף כל סוף אז מ׳איז מזכה את הרבים איז אין חטא בא על ידו, קומט מען נישט צו קיין חטא. און דאס איז אויך א כפרה אז מ׳איז שוין אדורכגעפאלן, ארויפלייגן יעדער פאר זיך אליין, האבן א סימבאל אויף זיין כלי אז ס׳איז כשר, ולהורות תשובה לרבים. מ׳ווייסט אין ארץ ישראל איז כמעט נישטא אן ערליכער איד זאל ארויסנעמען א סעלפאן וואס האט נישט אויף זיך קיין מאושר. דא האט מען דאס נישט געקענט מאכן וועגן פארשידענע סיבות, די קאמפאניס האבן נישט מיטגעהאלטן דערמיט, אבער היינט אז ס׳איז שוין דא אזויפיל קאמפאניס וואס טוען פילטערן און יעדער איינער קען צוקומען דערצו, איז נישטא קיין שום היתר אז א מענטש זאל ארומגיין מיט א כלי וואס האט נישט אויף זיך א זיגל אז ס׳איז כשר.

האבות יקנו סלפון כשר לבניהם ובנותיהם בעת חתונתם

מ׳זעהט בחורים וואס זענען געווען אפגעהיטן ביז ווילאנג מ׳איז געווען יונג, אן א סעלפאן, מ׳האט חתונה איז הותר הרצועה, ער דארף דאך האבן א טעלעפאן און דאס ווייב דארף א טעלעפאן, אין די שבעת ימי המשתה איז די ערשטע זאך ווי מ׳גייט אריין אין געשעפט און קויפן זיך א סעלפאן, מ׳ווערט זייער גרינג צוגערעדט איינער פונעם צווייטן, דער מאן פון די ווייב צי די ווייב פונעם מאן, אז מ׳זאל קויפן א סמארט-פאון, און דער געשעפטמאן טוט צורעדן דערצו, און די עלטערן זעהן שפעטער אז דאס קינד דרייט זיך ארום מיט א סמארט-פאון, עס איז אים שוין שווער צו זאגן פאר זיין זון, ער האט דאך שוין חתונה געהאט, און ער קען נישט זאגן פאר די שנור, און ער קען נישט זאגן פאר די טאכטער, ער האט שוין נישט קיין

מעגליכקייט מוחה צו זיין, און ער וויל זיך נישט מישן, ער וויל נישט חרוב מאכן דעם שלום בית - און אזוי פאלן אוועק נאכדעם די שטיבער.

איך האב געהערט אן עצה פאר עלטערן וואס זענען אחריות׳דיג, מ׳קויפט פאר קינדער אלעס איין פאר די חתונה, מ׳טוט אויסשטאפירן די קינדער מיט אלע כלים וואס מ׳דארף האבן, **אז בשעת מ׳געט אויס אזויפיל געלט איינצושטאפירן א קינד, זאל מען קויפן פאר אים א כשר׳ע סעלפאן און די עלטערן זאלן אויסצאלן פאר א יאר צוויי, ס׳זאל אים נישט קאסטן קיין געלט, אז ער זאל נישט האבן קיין תירוץ אז ער דארף גיין זיך קויפן א סעלפאן, ס׳איז אן אויסגעצאלטער סעלפאן וואס ער האט באקומען, וועט ער כאטש אנהייבן אראפצולייגן זיין וועג אויף די וועלט אויף אן ערליכן אופן, וועט ער שפעטער קענען נאכגיין דערמיט, און ס׳וועט מציל זיין אים און זייערע קינדער פון א נסיון, ווען זיי הייבן אן צו בויען זייער שטוב.**

גודל כח התפילה על הצלחת הבנים

איך וויל ענדיגן, ס׳איז היינט געווען ביי מיר א איד און ער האט מיר פארציילט, א חשוב׳ער יונגערמאן, ער האט א בחור העבער די בר מצוה, ער האט זיך זייער געפלאגט מיט דעם קינד אלע זיינע יארן, פון קינדוויוז אן ער האט נישט תופס געווען געהעריג דאס לערנען, ער האט געשפירט אזוויוי מ׳רופט עס א ״בלאקיטש״ האט ער, ווען ס׳איז געקומען צום לערנען האט ער נישט תופס געווען געהעריג. מ׳האט אויסגעגעבן פאר׳ן קינד שוין טויזענטער דאלער, אנגעהויבן צו זוכן זיין עברי זאל זיין גוט, און מ׳איז געגאנגען צו דעם און צו יענעם, דאקטוירים, סעקייטריסט, פעסיכיעטארס, טויזנטער דאלער האב איך אויסגעגעבן, זאגט ער, יעדער האט אים געסטעמפלט מיט א צווייטן נאמען עי.די.די. עי די עטש. די. וויאזוי די נעמען הייסן, און איך בין אין ערגעץ נישט אנגעקומען. **איך האב זיך מיישב געווען אז מ׳קען מיר נישט העלפן, איך גיי בעטן פונעם אייבערשטן, דער באשעפער זאל מיר העלפן.**

איך רעד דא פון א יונגערמאן וואס איז א בן תורה, ער האט ביז יעצט אויך געדאווענט אויף זיינע קינדער אלע יארן, אזוי האט ער מיר געזאגט, איך האב געדאווענט אלץ פאר מיינע קינדער, איך האב זיך מיישב געווען אז איך גיי ספעציעל דאווענען א תפלה פאר דעם קינד עקסטער. ער פלעגט צו זאגן תהלים נאכן דאווענען, אבער מ׳האלט דאך שוין נאכן דאווענען האט מען שוין די תהלים אזוי אפגעזאגט, נישט מיט די ריכטיגע כוונה, איך בין אויפגעשטאנען פריער, און

פאר׳ן דאווענען האב איך געזאגט צען קאפיטלעך תהלים יעדן טאג פאר דעם קינד, אז דער אייבערשטער זאל אים עפענען דעם קאפ ער זאל משיג זיין תורה, און ווען איך האב געענדיגט מיין תהלים האב איך אנגעהויבן צו רעדן צום אייבערשטן אידיש, איך קען לשון הקודש אויך, אבער איך האב געשפירט איך קען הארציגער ארויסברענגען מיין תפלה צום אייבערשטן מיט אידיש, און איך האב מתפלל געווען פאר מיין קינד - און איך קום פארציילן יעצט פאר׳ן רב, אז ס׳איז אדורך שטיק צייט נאכדעם, און איך הייב אן צו באקומען גריסן פון זיין רבי׳ן אין חדר, פונעם תלמוד תורה, אז ס׳איז דא א שינוי ביים קינד, ער איז אנדערש פון וואס ער איז געווען. ס׳גייט אדורך נאך א פאר וואכן טרעפט מיך שוין א צווייטער מלמד פונעם קינד און ער זאגט מיר, דיין קינד האט זיך אינגאנצען געטוישט פון וואס ער איז געווען. זאגט ער, היינט איז מיין קינד א מצויין אין די קלאס!

מען טאר נישט פארלירן די כח פון תפלה!! נישט אויפגעבן! מ׳האט א שוואך קינד דארף מען טוען וואס מ׳קען, אבער דער עיקר איז תפלה. דאווענען צום אייבערשטן. וויסן אז דער אייבערשטער איז א שומע תפלת כל פה. יעדע תפלה וואס א איד איז מתפלל, ער קען עס זאגן אויף אידיש, ער קען עס זאגן מיט וואס פאר א שפראך ער וויל, מתפלל זיין, זיך אויסבעטן ביים אייבערשטן, און דער אייבערשטער איז מקבל תפלות פון אידישע קינדער.

*

איך וועל צו ענדיגן, כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו. ישראל קדושים זענען צמאים לדבר השם, ווען מ׳דרשנ׳ט תוכחה מוסר זעהט מען אז אידן קומען זיך צוזאם לשמוע את דבר השם, זיי ווילן הערן די ווערטער פונעם אייבערשטן. אויסער די תועלת ווען מ׳קומט צו א דרשה וואס יעדער איינער קען אהיים טראגן געוויסע נקודות פון וואס ער האט געהערט, וואס איז נוגע פאר אים, וואס איז נוגע פאר זיין בני בית, איז די עצם זאך וואס מ׳איז געזעסן אין בית המדרש מ׳איז זיך צוזאם געקומען צו הערן דבר השם, האט אויף זיך א געוואלדיגן זכות. שטייט אין מדרש, כשהחכם יושב ודורש והעם שומעים, ווען מ׳דרש׳נט און דער ציבור הערט צו, הקב״ה מכפר עונותיהם של ישראל, איז דער אייבערשטער מכפר עונות פון אידן, און ס׳ווערט שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ס׳ווערט נתכפר די עונות, מען גראדט זיך אויס כביכול מיטן רבוש״ע, און אז מ׳גראדט זיך אויס מיטן אייבערשטן קומט א שפע אויף די וועלט פון אויבן.

מרדכי הצדיק ווען ער איז געווארן גדול ליהודים, ער איז געווארן גרויס ביי אידן, און ער האט געוויסט אז דבריו זענען עושים פירות, אז ער קען אויפטועך ביי אידישע קינדער, איז מרדכי געווארן א דורש טוב לעמו, ער האט אנגעהויבן צו דרש'נן פאר אידן, אין טוב אלא תורה, דורש טוב לעמו, ער האט אנגעהויבן צו דרשנ'ען תורה פאר אידן, און מיט דעם וואס אידן זענען געקומען הערן די ווערטער פון מרדכי הצדיק, איז ער געווען דובר שלום לכל זרעו, האט ער געברענגט מיט זיינע ווערטער אז ס'איז נתכפר געווארן די עונות פון אידן און ס'איז געווארן שלום צווישן זיי און דעם אייבערשטן, און אז ס'איז געווארן שלום אויבן איז געווארן שלום דא אונטען. לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ס'איז א געוואלדיגער זכות ווען מ'דרשנ'ט און א איד קומט הערן א דרשה, אפילו מ'נעמט זיך נישט אייביג מיט וואס ס'זאל זיין נוגע פאר אים, וואס על פי רוב איז עס נישט אזוי, יעדער איינער קען זיך טרעפן א געוויסע נקודה וואס איז געווען נוגע פאר אים, אבער אזויפיל פארדינט ער, ער גייט ארויס ריין, דער אייבערשטער איז מכפר עונותיהם של ישראל, ער האט געמאכט שלום צווישן זיך און רבוש"ע, און אז ס'איז דא שלום צווישן זיך און אייבערשטן, שיקט דער אייבערשטער אראפ ברכה און הצלחה אין אלעם וואס מ'טוט.

זאל דער אייבערשטער געבן, אידן זענען זיך צוזאמגעקומען לכבודם פון די צדיקים, זאלן זיי זיין מליצי יושר אויף אונז, דער אייבערשטער זאל אונז אלע בענטשן, מיר זאלן האבן בני חיי ומזוני רוויחא, נחת ביי די קינדער, מען זאל קענען האבן עהרליכע אידישע שטיבער, וסבב בית אל, מען זאל האבן א געטליכע שטוב, וואס מ'זאל קענען טאפן די געטליכקייט פונעם רבוש"ע אין יעדן ווינקל, מען זאל קענען דינען דעם אייבערשטן מתוך שמחה וטוב לבב, ביז מיר וועלן זוכה זיין צו זעהן בישועתן של ישראל בביאת בן דוד בב"א.